

Belgische Senaat

Gewone Zitting 2002-2003

2-236

Plenaire vergaderingen
Donderdag 24 oktober 2002

Ochtendvergadering

Handelingen

Session ordinaire 2002-2003

Sénat de Belgique

Annales

Séances plénières
Jeudi 24 octobre 2002

Séance du matin

2-236

De **Handelingen** bevatten de integrale tekst van de redevoeringen in de oorspronkelijke taal. Deze tekst werd goedgekeurd door de sprekers. De vertaling – *cursief gedrukt* – verschijnt onder de verantwoordelijkheid van de dienst Verslaggeving. Van lange uiteenzettingen is de vertaling een samenvatting.

De nummering bestaat uit het volgnummer van de legislatuur sinds de hervorming van de Senaat in 1995, het volgnummer van de vergadering en de paginering.

Voor bestellingen van Handelingen en Vragen en Antwoorden van Kamer en Senaat:
Dienst Publicaties Kamer van volksvertegenwoordigers, Natieplein 2 te 1008 Brussel, tel. 02/549.81.95 of 549.81.58.

Deze publicaties zijn gratis beschikbaar op de websites van Senaat en Kamer:
www.senate.be www.dekamer.be

Afkortingen - Abréviations

AGALEV	Anders Gaan Leven
CD&V	Christen-Democratisch en Vlaams
CDH	Centre Démocrate Humaniste
ECOLO	Écologistes
MR	Mouvement réformateur
PS	Parti Socialiste
SP.A	Socialistische Partij Anders
VL. BLOK	Vlaams Blok
VLD	Vlaamse Liberalen en Democraten
VU-ID	Volksunie-ID21

Les **Annales** contiennent le texte intégral des discours dans la langue originale. Ce texte a été approuvé par les orateurs. Les traductions – *imprimées en italique* – sont publiées sous la responsabilité du service des Comptes rendus. Pour les interventions longues, la traduction est un résumé.

La pagination mentionne le numéro de la législature depuis la réforme du Sénat en 1995, le numéro de la séance et enfin la pagination proprement dite.

Pour toute commande des Annales et des Questions et Réponses du Sénat et de la Chambre des représentants: Service des Publications de la Chambre des représentants, Place de la Nation 2 à 1008 Bruxelles, tél. 02/549.81.95 ou 549.81.58.

Ces publications sont disponibles gratuitement sur les sites Internet du Sénat et de la Chambre:
www.senate.be www.lachambre.be

Inhoudsopgave	Sommaire
Verwelkoming van een buitenlandse delegatie4	Bienvenue à une délégation étrangère..... 4
Vraag om uitleg van mevrouw Sabine de Bethune aan de minister van Binnenlandse Zaken over «de terugkeer van Afghaanse vluchtelingen» (nr. 2-884)4	Demande d'explications de Mme Sabine de Bethune au ministre de l'Intérieur sur «le retour des réfugiés afghans» (n° 2-884) 4
Vraag om uitleg van mevrouw Erika Thijs aan de minister van Binnenlandse Zaken over «de wijze waarop de resultaten van botscans door de Dienst Vreemdelingenzaken worden aangewend» (nr. 2-883)8	Demande d'explications de Mme Erika Thijs au ministre de l'Intérieur sur «la manière dont les résultats des scintigraphies du squelette sont utilisés par l'Office des étrangers» (n° 2-883)..... 8
Ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof (Stuk 2-897).....10	Projet de loi spéciale modifiant la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage (Doc. 2-897)..... 10
Algemene bespreking10	Discussion générale 10
Berichten van verhindering.....27	Excusés 27

Voorzitter: de heer Armand De Decker

(De vergadering wordt geopend om 11.10 uur.)

Verwelkoming van een buitenlandse delegatie

De voorzitter. – Ik begroet een delegatie van de Nederlandse Tweede Kamer. Ik wens haar een vruchtbaar verblijf in ons midden toe. *(Algemeen applaus)*

Vraag om uitleg van mevrouw Sabine de Bethune aan de minister van Binnenlandse Zaken over «de terugkeer van Afghaanse vluchtelingen» (nr. 2-884)

De voorzitter. – De heer Didier Reynders, minister van Financiën, antwoordt namens de heer Antoine Duquesne, minister van Binnenlandse Zaken.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Ik kijk uit naar het antwoord van de minister van Binnenlandse Zaken, die eens te meer vertegenwoordigd is door de minister van Financiën. Ik wist trouwens niet dat de minister van Financiën ook voor die materie bevoegd is.

In *De Standaard* van het weekend van 12 en 13 oktober 2002 werd gemeld dat België de vrijwillige terugkeer van Afghanen zal aanmoedigen door een verdubbeling van de terugkeerpremie. Alle Afghaanse vluchtelingen krijgen binnenkort een brief toegestuurd van het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen. België en een aantal buurlanden zijn van oordeel dat het stilaan tijd wordt voor een normalisering.

Op de website van het ministerie van Buitenlandse Zaken staat onder de rubriek 'reisadvies' het volgende: "Het is ten stelligste af te raden naar Afghanistan te reizen. De situatie is er onstabiel en gevaarlijk".

Samen met mijn collega van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement, mevrouw Grouwels, had ik de voorbije weken contacten met Afghaanse vluchtelingen in ons land. Zij vinden de situatie in hun land nog altijd gevaarlijk. Van hun familie ter plaatse vernemen ze dat het geweld na het omverwerpen van het Talibanregime niet werd gestaakt. Vele families leven er nog steeds ondergedoken. De Talibanstrijders zijn niet vertrokken, ze zijn alleen moeilijker te herkennen omdat ze zich onder de bevolking hebben gemengd.

De Afghanen die zich momenteel in België bevinden, hebben in hun land alles verloren. Ze hebben hun huis verkocht en zijn gevlucht zonder iets mee te nemen. Ze hebben zichzelf in veiligheid kunnen brengen, maar bezitten niets meer. De weg naar het Westen was lang. Het circuit waarop ze een beroep hebben gedaan om Afghanistan te verlaten, al dan niet clandestien, was vrij duur. Ze wensen een betere toekomst voor hun kinderen, ver van terreur en geweld en zijn bang teruggestuurd te worden. De berichten van familie ter plaatse zijn overigens erg onrustwekkend. Ze vinden terugkeer momenteel geen optie. Ik kan geen oordeel vormen over de situatie ter plaatse, maar mijn inlichtingen komen van

Présidence de M. Armand De Decker

(La séance est ouverte à 11 h 10.)

Bienvenue à une délégation étrangère

M. le président. – Je voudrais saluer la présence parmi nous d'une délégation de la Deuxième Chambre des Pays-Bas. Je lui souhaite un séjour fructueux parmi nous. *(Applaudissements sur tous les bancs)*

Demande d'explications de Mme Sabine de Bethune au ministre de l'Intérieur sur «le retour des réfugiés afghans» (n° 2-884)

M. le président. – M. Didier Reynders, ministre des Finances, répondra au nom de M. Antoine Duquesne, ministre de l'Intérieur.

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – *Je suis impatiente d'entendre la réponse du ministre de l'Intérieur qui une fois de plus s'est fait représenter par le ministre des Finances. J'ignorais d'ailleurs que celui-ci était compétent pour cette matière.*

Le Standaard du 12 au 13 octobre annonçait que la Belgique encouragerait le retour volontaire des Afghans en doublant la prime de retour. Tous les réfugiés afghans recevront prochainement une lettre du Commissariat général aux réfugiés. La Belgique et quelques pays voisins estiment que le moment d'une normalisation est venu.

Sur le site du ministère des Affaires étrangères, on peut lire, sous la rubrique « avis de voyage » : « Il est vivement déconseillé de se rendre en Afghanistan. La situation y est instable et dangereuse. »

Les réfugiés afghans que j'ai rencontrés jugent toujours la situation dans leur pays dangereuse. Leur famille restée au pays les informe que la violence n'a pas cessé après le renversement du régime taliban. De nombreuses familles vivent encore cachées. Les combattants taliban ne sont pas partis, ils sont juste plus difficiles à reconnaître car ils se sont fondus dans la population.

Les Afghans qui se trouvent actuellement en Belgique ont tout perdu dans leur pays. Ils ont vendu leur maison et ont fui sans rien emporter. Ils ont pu se mettre en sûreté mais ne possèdent plus rien. La route jusqu'en Occident a été longue. Le circuit auquel ils ont fait appel pour quitter l'Afghanistan clandestinement ou non a été coûteux. Ils espèrent un avenir meilleur pour leurs enfants, sans terreur ni violence, et craignent d'être renvoyés. Le retour n'est pas une option envisageable pour eux. Je tiens mes renseignements de femmes afghanes qui se sont notamment intégrées dans le mouvement féministe flamand de Bruxelles.

Depuis novembre de l'année dernière, les demandes d'asile des Afghans sont gelées. Jusqu'à nouvel ordre, les réfugiés ignorent toujours s'ils seront reconnus comme réfugiés politiques. Beaucoup vivent depuis longtemps déjà en Belgique dans l'incertitude et l'angoisse.

vergaderingen met Afghaanse vrouwen die zich onder meer in de Vlaamse vrouwenbeweging in Brussel hebben geïntegreerd.

Sinds november vorig jaar zijn de asielaanvragen voor Afghanen bevroren. De vluchtelingen weten tot nader order niet of ze als politiek vluchteling worden erkend. Velen onder hen leven al jaren in België in onzekerheid en angst.

Sommigen zijn letterlijk ziek van angst. Vluchtelingen uit oorlogsgebied moeten elke maand opnieuw bij de gemeente een stempel halen om hun verblijfsvergunning te verlengen. Uit de gesprekken met vluchtelingen vernam ik tot mijn verbazing ook dat ze daar elke maand voor moeten betalen. De prijs verschilt in Brussel en elders van gemeente tot gemeente. Aangezien de meeste vluchtelingen zonder bezittingen in België zijn aangekomen en ze in Afghanistan alles hebben kwijtgespeeld, is het elke dag opnieuw een strijd om het hoofd financieel boven water te houden. Wat de gemeenten voor een verlenging van een bedrijfsvergunning durven aanrekenen is niet min en lijkt zeer arbitrair. Zeker grote families moeten elke maand fikse bedragen neertellen. Ik wil van de minister daarover graag precieze gegevens krijgen.

De Afghanen zijn aangewezen op het OCMW, temeer daar ze niet mogen werken. Het spreekt vanzelf dat de hele situatie voor de betrokkenen uitermate demotiverend en frustrerend is. Velen verblijven hier al maanden, hebben ondertussen een opleiding gevolgd, een woonst gevonden, spreken behoorlijk Nederlands of Frans, hun kinderen gaan hier naar school en hebben de lokale taal ook al goed onder de knie gekregen. Kortom, het integratieproces is al goed ingezet.

Sommigen zijn hoogopgeleid en willen in onze samenleving een actieve rol spelen en zoals iedereen aan de slag gaan, ook in de periode dat hun dossier nog wordt behandeld en ze nog geen definitief antwoord op hun asielaanvraag hebben gekregen. Jammer genoeg kan dat nog lang duren, nu blijkt dat alle dossiers sinds november vorig jaar zijn bevroren. Het is psychologisch zwaar om dragen zo lang in het ongewisse te blijven over een mogelijke terugkeer en ondertussen ook op non-actief te zijn gezet op de arbeidsmarkt. De druk op sommige families is enorm, de financiële hulp die ze krijgen miniem, aangezien ze aangewezen zijn op het OCMW. Toch worden de twee partners gedwongen om passief thuis te blijven. Je nutteloos voelen omdat je niet mag werken, dat is een drama. Sommige ouders gaan er compleet onderdoor omdat ze ook na vijf jaar verblijf in België geen kostwinner voor hun gezin mogen zijn. Kinderen en volwassenen krijgen onvoldoende psychologische opvang, ze kunnen hun verhaal niet kwijt, zeker niet in hun eigen taal, ze maken depressies door, lijden aan een verlies van eigenwaarde en algemene ontmoediging, ze hebben relationele problemen enzovoorts. Deze problemen zijn natuurlijk niet allemaal specifiek voor de Afghaanse vluchtelingen.

Specifiek voor mensen die hun land onvluchten omdat er oorlog heerst, is wel dat ze hier alleen ten voorlopige titel mogen verblijven, dat hun verblijf jarenlang maandelijks wordt verlengd, dat ze niet mogen werken maar elke maand wel moeten betalen voor een verblijfsverlenging... Ze worden in het ongewisse gelaten over hun toekomst, zeker nu hun asielaanvraag niet ten gronde wordt onderzocht. Ondertussen doen geruchten de ronde dat ze zullen worden teruggestuurd

Certains sont littéralement morts de peur. Les réfugiés provenant de régions en guerre doivent se présenter chaque mois à l'administration communale pour faire prolonger leur permis de séjour. J'ai appris à mon grand étonnement qu'ils doivent chaque fois payer cette prestation. Le prix varie de commune à commune. La plupart des réfugiés sont arrivés sans rien en Belgique, ont tout perdu en Afghanistan et doivent lutter jour après jour pour garder la tête hors de l'eau. Le montant réclamé par les communes n'est pas négligeable et semble très arbitraire. Les familles nombreuses surtout doivent s'acquitter de montants importants chaque mois. J'aimerais que le ministre nous fournisse des données précises à ce sujet.

Les Afghans dépendent du CPAS, d'autant plus qu'ils ne peuvent pas travailler. Cette situation est démotivante et frustrante pour les intéressés. Beaucoup vivent ici depuis plusieurs mois, ont suivi une formation, parlent correctement le français ou le néerlandais et envoient leurs enfants à l'école. Leur processus d'intégration est déjà bien engagé.

Certains ont un haut niveau de formation et veulent jouer un rôle actif dans notre société. Ils souhaitent travailler même pendant la durée du traitement de leur dossier, ce qui peut encore durer longtemps puisque tous les dossiers sont gelés depuis novembre de l'année dernière. Il est psychologiquement pénible de rester si longtemps dans l'ignorance et d'être considéré comme non actif sur le marché du travail. Pour certaines familles, la pression est énorme et l'aide financière minime. Les deux partenaires sont pourtant contraints de rester passivement chez eux. C'est un drame. Certains sont tout à fait découragés car après cinq années passées en Belgique ils ne peuvent toujours pas subvenir aux besoins de leur famille par leur travail. Les enfants et les adultes ne reçoivent pas d'accueil psychologique suffisant, ils ne peuvent raconter leur histoire nulle part, souffrent d'une perte d'amour-propre, ont des problèmes relationnels, etc. Ces problèmes ne sont bien sûr pas propres aux réfugiés afghans.

Une spécificité des personnes qui ont fui leur pays en guerre est qu'elles ne peuvent séjourner chez nous qu'à titre provisoire, qu'elles ne peuvent pas travailler mais doivent payer chaque mois la prolongation de leur permis de séjour. Des rumeurs circulent selon lesquelles elles seront renvoyées ou à tout le moins encouragées à partir. À cet effet elles obtiendraient une double prime de retour. Mais qu'est-ce que cela représente quand on a tout perdu en fuyant son pays quelques années auparavant et quand on sait combien la situation en Afghanistan est instable ? Il faudrait pouvoir prendre comme critère la situation dans leur village, ville ou région. Notre politique à cet égard est en tout cas fort peu transparente. Le site du ministère des Affaires étrangères reconnaît que la situation en Afghanistan reste « instable et dangereuse ».

Comment le ministre apprécie-t-il la situation en Afghanistan ? Est-elle normalisée au point de devoir encourager collectivement les réfugiés afghans à rentrer ? Ou bien le ministre juge-t-il exacte l'information donnée sur le site du ministère des Affaires étrangères qui dit que situation en Afghanistan reste instable et dangereuse ?

Pourquoi les montants perçus par les communes pour la prolongation du permis de séjour diffèrent-ils ? Existe-t-il des

of minstens aangemoedigd zullen worden om terug te keren. Ze zouden daarvoor een dubbele terugkeerpremie krijgen, maar wat betekent dit wanneer je bij je vlucht uit je land een paar jaar geleden have en goed bent kwijtgespeeld? Wat betekent die premie als je weet hoe onstabiel de situatie in Afghanistan nog steeds is, zeker in een aantal regio's? De situatie in hun dorp, stad of gebied zou als criterium in rekening kunnen genomen worden. Ons beleid ter zake is in ieder geval erg ondoorzichtig. De website van de minister van Buitenlandse Zaken erkent dat de situatie in Afghanistan nog altijd 'onstabiel en gevaarlijk' is.

Wat is het oordeel van de minister over de situatie in Afghanistan? Is de situatie zodanig genormaliseerd dat de vluchtelingen als groep moeten worden aangemoedigd terug te keren, zonder geval per geval te bekijken? Het gerucht dat de situatie veilig is en de vluchtelingen terug zouden worden gestuurd doet de ronde in de Afghaanse gemeenschap. Of, is de minister het eens met de informatie die vermeld staat op de website van de minister van Buitenlandse Zaken, waarin gezegd wordt dat de situatie in Afghanistan nog steeds gevaarlijk is?

Ik heb nog enkele vragen over het beleid tegenover de vluchtelingen uit Afghanistan. Waarom zijn de bedragen die de gemeenten innen voor de verlenging van de verblijfsvergunningen zo verschillend? Bestaan er richtlijnen terzake? Is het mogelijk een overzicht te krijgen van die tarieven voor heel België, en in het bijzonder voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest? Vele Afghaanse vluchtelingen verblijven in het Brusselse.

Waarom kunnen vluchtelingen met een voorlopige verblijfsvergunning, in afwachting van een definitieve behandeling van hun dossier, niet ingeschakeld worden in het arbeidsproces?

Worden er momenteel door de minister van Tewerkstelling initiatieven genomen om de opgeleide vluchtelingen – niet enkel de hoog opgeleide – onder bepaalde voorwaarden aan de slag te laten gaan? Dat kwam al dikwijls aan bod in de regering. Minister Onkelinx heeft daarover al meermaals beloftes gedaan. Het is immers nefast mensen maanden en jaren in een situatie te laten waarin ze totaal machteloos zijn, en hun brood niet kunnen verdienen. Die vragen leven bij heel veel mensen die bij ons voorlopig verblijven en ook bij velen die om hun lot bekommerd zijn.

De heer Didier Reynders, minister van Financiën. – Er bestaan verschillende evaluaties over de toestand in Afghanistan. De website van het ministerie van Buitenlandse Zaken is er één van.

De asielaanvragen worden geval per geval onderzocht, op basis van de verklaringen van de aanvragers. De motieven in verband met de vervolging worden geëvalueerd op basis van de verschillende verslagen.

De prijs van de aktes van de burgerlijke stand wordt door de gemeenten bepaald. Dat geldt dus ook voor de aktes ter verlenging van de verblijfsvergunningen van de vreemdelingen. Een overzicht van de van kracht zijnde tarifiering voor alle gemeenten van het Rijk overschrijdt het kader van een vraag om uitleg. Ik zal in dat verband een schriftelijk antwoord vragen aan mijn collega van Binnenlandse Zaken. De tarifiering behoort in elk geval tot de

directives en la matière ? Est-il possible d'obtenir un aperçu de ces montants pour l'ensemble de la Belgique et en particulier pour la Région de Bruxelles-Capitale où séjournent de nombreux réfugiés afghans ?

Pourquoi les réfugiés pourvus d'un permis de séjour provisoire et attendant un traitement définitif de leur dossier ne peuvent-ils travailler ?

La ministre de l'Emploi prend-elle des initiatives pour permettre aux réfugiés ayant un certain niveau de formation de travailler ? Il en a déjà été souvent question au gouvernement. La ministre Onkelinx a déjà fait plusieurs promesses à ce sujet. Il est en effet néfaste de laisser des personnes dans une situation où elles sont totalement impuissantes et dans l'impossibilité de gagner leur vie pendant des mois ou des années. Ces questions préoccupent de nombreuses personnes qui séjournent chez nous à titre provisoire et aussi ceux qui se soucient du sort de ces personnes.

M. Didier Reynders, ministre des Finances. – *Les évaluations de la situation en Afghanistan varient. Le site web du ministère des Affaires étrangères en est une.*

Les demandes d'asile font l'objet d'un examen individuel sur la base des déclarations des demandeurs. Les motifs de persécution invoqués sont évalués sur la base de différents rapports.

Le prix des actes d'état civil est fixé par les communes. Cela vaut donc aussi pour les actes de prolongation de permis de séjour pour les étrangers. Un aperçu de la tarification en vigueur pour toutes les communes du Royaume dépasserait le cadre d'une demande d'explications. Je demanderai à ce sujet une réponse écrite à mon collègue de l'Intérieur. La tarification relève en tout cas de la compétence des communes. Une harmonisation éventuelle doit être débattue

bevoegdheid van de gemeenten. Een eventuele harmonisatie moet worden besproken met de gemeenten, of met de gewesten, die de voogdij op de gemeenten uitoefenen.

De asielaanvragers waarvan de aanvraag ontvankelijk is, de Afghanen net als de anderen, hebben toegang tot de arbeidsmarkt en hebben dus de mogelijkheid om een werkvergunning aan te vragen. Dat impliceert de mogelijkheid om onder andere stage- en werkcontracten af te sluiten. Het is niet aangewezen om personen met een hoge opleiding of van een bepaalde nationaliteit te pousseren.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Ik zal kort reageren, want ik begrijp dat minister Reynders niet in debat kan treden over de praktische en concrete punten.

Ik vind het onbehoorlijk dat op dergelijke vragen om uitleg in twee woorden en louter formeel wordt geantwoord. Hiermee wordt aangetoond, dat de bevoegde minister aanwezig moet zijn, anders is er geen ernstige gedachteswisseling mogelijk.

De minister beklemtoont terecht dat asielzoekers zich op de arbeidsmarkt mogen aanbieden, zij het onder strikte voorwaarden, zodra hun aanvraag ontvankelijk is verklaard. Ik heb echter vernomen dat alle asielaanvragen van Afghanen bevroren zijn en niet worden behandeld. De minister bevestigt dat niet, maar spreekt dat ook niet tegen. Zij krijgen een voorlopig statuut en moeten hun verblijfsvergunning van maand tot maand verlengen. Voor sommigen onder hen duurt deze toestand al vijf jaar.

De minister brengt de algemene regels in herinnering en ik dank hem voor deze pedagogische ondersteuning, maar dat is geen antwoord op mijn vraag.

De Afghanen vormen een groep van asielaanvragers afkomstig uit een land waarin oorlog op wereldschaal wordt gevoerd. Het heet zelfs een oorlog tegen het terrorisme. Ik onderschrijf dat niet, ik stel dat alleen maar vast.

Welke houding neemt ons land aan ten aanzien van deze groep mensen? Hoe kan worden verantwoord dat ze zo lang in het ongewisse worden gelaten? Waarom wordt hun dossier niet ten gronde behandeld?

Ik neem acte van het eerste punt, waarin de minister zich ertoe verbindt dat elk dossier geval per geval zal worden behandeld. Hij zegt echter niet wanneer en ook niet hoe.

Deze regering beweert dat zij vooruitgang boekt in de toepassing van de asielprocedure, maar ik betwijfel dat ten zeerste. Ik vrees dat de betrokken groep asielaanvragers niet in de statistieken wordt opgenomen. Het enige positieve in het antwoord is de belofte om deze aanvragen ooit geval per geval te zullen behandelen.

De concrete vragen inzake tewerkstelling en inzake de financiële lasten voor de maandelijkse verlenging van de verblijfsvergunningen, vooral dan voor de grote gezinnen, blijven onbeantwoord.

De voorzitter. – Mevrouw de Bethune, mag ik u verzoeken te besluiten.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – De minister van Binnenlandse Zaken heeft zich er niet toe verbonden om de toestand te harmoniseren. Hij heeft geantwoord dat de tarieven voor de vergunningen tot de bevoegdheid van de

avec les communes ou avec les Régions tutélaires.

Les demandeurs d'asile dont la demande est recevable ont accès au travail et ont donc la possibilité de demander un permis de travail, les Afghans comme les autres. Cela implique la possibilité de conclure notamment des contrats de stage et de travail. Il n'est pas indiqué de favoriser les personnes à formation poussée ou d'une certaine nationalité.

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – *Je réagirai brièvement car je comprends que le ministre Reynders ne puisse se prononcer sur des points pratiques et concrets.*

Je trouve indécent que l'on réponde à de telles demandes d'explication en deux mots et de manière purement formelle. Cela démontre en tout cas que le ministre compétent doit être présent pour qu'un véritable échange d'idées puisse s'engager.

Le ministre souligne à juste titre que les demandeurs d'asile ont accès au marché du travail, fût-ce à des conditions strictes, dès que leur demande est jugée recevable. J'ai toutefois appris que les demandes d'asile des Afghans sont gelées et ne sont pas traitées. Cette information n'est ni confirmée ni infirmée par le ministre. Ces personnes obtiennent un statut provisoire et doivent prolonger leur autorisation de séjour de mois en mois. Pour certains, cela dure depuis cinq ans.

Le ministre rappelle les règles générales et je le remercie pour ce soutien pédagogique, mais il ne répond pas à ma question.

Les Afghans appartiennent à un groupe de demandeurs d'asiles issus d'un pays où est menée une guerre à portée mondiale, une guerre contre le terrorisme. Je ne souscris pas à cette thèse, je ne fais que la constater.

Quelle est la position de notre pays à l'égard de ces gens ? Comment peut-on justifier qu'on les laisse si longtemps dans l'incertitude ? Pourquoi leurs dossiers ne sont-ils pas examinés sérieusement ?

Le ministre s'engage à traiter chaque dossier au cas par cas. Il ne dit cependant ni quand ni comment.

Ce gouvernement prétend avoir progressé dans la mise en œuvre de la procédure d'asile mais j'en doute au plus haut point. Je crains que le groupe concerné ne figure pas dans les statistiques. Le seul point positif de la réponse est la promesse que ces demandes seront traitées cas par cas.

Les questions concrètes sur l'emploi et les charges financières liées à la prolongation des autorisations de séjour, en particulier pour les familles nombreuses, restent sans réponse.

M. le président. – *Madame de Bethune, puis-je vous demander de conclure ?*

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – *Le ministre de l'Intérieur ne s'est pas engagé à harmoniser la situation. Il a répondu que la tarification des autorisations relevait de la compétence des communes et qu'il me la transmettrait par*

gemeenten behoren. Hij zal mij de tarieven schriftelijk bezorgen. Maar van een engagement om een en ander te stroomlijnen is er geen sprake. Ik zie mij dus verplicht hierop later terug te komen. Op de belangrijke vraag of het al dan niet verantwoord is om Afghaanse vluchtelingen aan te moedigen om naar hun land terug te keren, blijft de minister het antwoord schuldig. Moet ik daaruit afleiden dat de Dienst Vreemdelingenzaken niet zinnens is ze terug te sturen? De Afghaanse gemeenschap in België is daarvoor wel erg bevreesd.

– **Het incident is gesloten.**

Vraag om uitleg van mevrouw Erika Thijs aan de minister van Binnenlandse Zaken over «de wijze waarop de resultaten van botscans door de Dienst Vreemdelingenzaken worden aangewend» (nr. 2-883)

De voorzitter. – De heer Didier Reynders, minister van Financiën, antwoordt namens de heer Antoine Duquesne, minister van Binnenlandse Zaken.

Mevrouw Erika Thijs (CD&V). – Ik betreur op mijn beurt de afwezigheid van de minister van Binnenlandse Zaken. Mijn vraag om uitleg betreft een probleem dat in het verleden al vaak in de commissie werd aangekaart en waarover we eindelijk duidelijkheid willen bekomen. Sedert lange tijd gebruikt de dienst Vreemdelingenzaken een botscan van de pols om te bepalen of een asielzoeker meerder- of minderjarig is. De werking van die botscan is dubieus. Ik geef hiervan een voorbeeld.

Vorig jaar werd in Brussel een groep Nigeriaanse meisjes opgepakt. Zij werden naar de dienst Vreemdelingenzaken gebracht voor een botscan en de helft van de meisjes bleek minderjarig te zijn. Omdat er echter geen opvangplaatsen konden worden gevonden, werden ze maar meerderjarig verklaard. Iemand die volgens zijn officiële papieren meerderjarig is, wordt soms op basis van de botscan toch minderjarig verklaard en omgekeerd. Het blijkt dat de botscan niet betrouwbaar is en dat de DVZ soms ook andere determinanten gebruikt. Ten eerste, bij hoeveel asielzoekers werd in 2000 en 2001 een botscan genomen? Ten tweede, worden minderjarige asielzoekers die een botscan ondergaan en meerderjarig verklaard worden, beschouwd als bedriegers? Zo ja, hoeveel asielzoekers zagen aldus in 2000 en 2001 hun aanvraag verworpen wegens 'bedrieglijke aanvraag'? Ten derde, is er in de medische wereld een consensus over de betrouwbaarheid van een botscan? Zo ja, wordt dit door objectieve criteria en/of studies ondersteund? Welke? Ten vierde, op welke wijze denkt de minister te voorkomen dat de DVZ rechter en partij is in het nemen van de botscan? Ten vijfde, wordt de botscan nog in andere landen gebruikt om de leeftijd van asielzoekers te bepalen? Wordt deze informatie uitgewisseld?

De heer Didier Reynders, minister van Financiën. – De dienst Vreemdelingenzaken beschikt niet over volledige statistieken voor de jaren 2000 en 2001. Tot einde september 2002 werd voor 365 asielzoekers een botscan aangevraagd.

écrit. Cependant, il n'est pas question d'un quelconque assouplissement. Je me verrai donc obligée d'y revenir ultérieurement.

Le ministre ne répond pas à l'importante question de savoir s'il est prudent ou non d'encourager les Afghans à retourner dans leur pays. Dois-je en déduire que l'Office des étrangers n'a pas l'intention de les renvoyer ? La communauté afghane de Belgique éprouve de fortes craintes à cet égard.

– **L'incident est clos.**

Demande d'explications de Mme Erika Thijs au ministre de l'Intérieur sur «la manière dont les résultats des scintigraphies du squelette sont utilisés par l'Office des étrangers» (n° 2-883)

M. le président. – M. Didier Reynders, ministre des Finances, répondra au nom de M. Antoine Duquesne, ministre de l'Intérieur.

Mme Erika Thijs (CD&V). – À mon tour de regretter l'absence du ministre de l'Intérieur. Le problème soulevé a souvent été discuté en commission et nous voudrions enfin y voir clair. Depuis longtemps l'Office des étrangers réalise des scanners des os du poignet pour déterminer si le demandeur d'asile est ou non majeur mais cette méthode laisse à désirer.

En voici un exemple. L'an dernier, de jeunes Nigériennes ont été arrêtées à Bruxelles et conduites à l'Office des étrangers pour subir un scanner osseux. Il est apparu que la moitié d'entre elles étaient mineures mais faute de lieux d'accueil elles ont été déclarées majeures. Une personne majeure sur papier est parfois déclarée mineure après scanographie et inversement. Il semble que cet examen ne soit pas fiable et que l'OE utilise parfois d'autres paramètres.

Combien de demandeurs d'asile ont-ils été soumis à un scanner osseux en 2000 et 2001 ? Des demandeurs d'asile mineurs déclarés majeurs après un tel examen sont-ils considérés comme des tricheurs ? Si oui, combien ont-ils été déboutés pour « demande frauduleuse » en 2000 et 2001 ? Y a-t-il dans les sphères médicales un consensus sur la fiabilité de ces scanographies ? Dans l'affirmative, est-il appuyé par des critères objectifs et, ou des études ? Lesquelles ? Que compte faire le ministre pour éviter que l'OE ne soit à la fois juge et partie dans la réalisation d'un scanner osseux ? D'autres pays ont-ils recours à cette méthode pour déterminer l'âge des demandeurs d'asile ? Ces informations sont-elles échangées ?

M. Didier Reynders, ministre des Finances. – L'Office des étrangers ne dispose pas de statistiques complètes pour 2000 et 2001. Jusqu'à fin septembre 2002, 365 demandeurs d'asile ont été soumis à une scanographie des os.

Comme les résultats de cet examen n'influencent nullement le

Aangezien de resultaten van de botscan absoluut geen invloed hebben op de inhoudelijke behandeling van een asielaanvraag, kan op de tweede vraag van mevrouw Thijs geen duidelijk antwoord worden gegeven. Een asielaanvraag wordt als bedrieglijk beschouwd wanneer uit een veelvoud van elementen blijkt dat de betrokkene bedrieglijke verklaringen heeft afgelegd over de feiten die moeten aantonen dat hij volgens de criteria van de Conventie van Genève als vluchteling erkend kan worden. De resultaten van de botscan hebben voor de dienst Vreemdelingenzaken een louter indicatieve waarde en vormen geen doorslaggevend element om een asielaanvraag als ongegrond of frauduleus te bestempelen omdat de betrokkene over zijn leeftijd zou hebben gelogen.

De resultaten van de botscan worden evenmin gebruikt om iemand terecht of ten onrechte meerderjarig te verklaren. Samen met andere elementen zijn ze een indicatie om de maturiteit van de betrokkene te bepalen, wat een weerslag kan hebben op de beslissing nopens zijn verblijf wanneer de asielaanvraag op basis van de criteria van de Conventie van Genève wordt afgewezen.

De methode van professor De Schepper, die internationale faam geniet als expert in radiologie en die de onderzoeken verricht in het Universitair Ziekenhuis te Antwerpen, is tot op heden de meest betrouwbare methode gebleken. Aangezien medische onderzoeken in tegenstelling tot wiskunde geen exacte wetenschap zijn, biedt deze methode geen 100% zekerheid over de resultaten. Daarom wordt er steeds een marge van een jaar genomen. Om er zeker van te zijn dat de wetenschappelijke resultaten altijd op dezelfde wijze worden geïnterpreteerd, werd besloten voor alle gevallen een beroep te doen op het radiologisch team van de heer De Schepper.

Eenieder die zich in het kader van een wettelijke procedure op zijn leeftijd wil beroepen, moet in staat zijn die leeftijd aan de hand van documenten te bewijzen. Jammer genoeg verklaren sommige personen zich minderjarig hoewel ze dat op geen enkele manier kunnen bewijzen. Daarom gebruiken we nu een wetenschappelijke methode. Ik zou de botscanmethode uiteraard opnieuw kunnen afschaffen en de beoordeling over de leeftijd uitsluitend op de nodige geldige documenten baseren.

In principe moeten zowel vreemdelingen als Belgen het bewijs van hun leeftijd leveren aan de hand van officiële documenten. Als een asielzoeker daartoe niet in staat is of als er twijfel over de leeftijd bestaat, dan kan de dienst Vreemdelingenzaken een botscan aanvragen. Dat gebeurt wanneer het gedragspatroon niet overeenstemt met de opgegeven leeftijd of wanneer de verklaringen van de betrokkenen of van derden vragen over de leeftijd doen rijzen.

De dienst Vreemdelingenzaken is dus geen partij en rechter in deze zaken, aangezien de vreemdeling zelf het bewijs van zijn leeftijd moet leveren. Als u iemand kent die bereid is deze taak van de dienst Vreemdelingenzaken over te nemen en de kosten op zich te nemen, dan zou ik dat graag vernemen. De dienst Vreemdelingenzaken treedt altijd zeer omzichtig op als de vreemdeling zijn leeftijd niet kan bewijzen. Ik herhaal dat er altijd rekening wordt gehouden met een marge van een jaar.

Andere landen passen gelijkaardige methodes toe. Geen

traitement d'une demande d'asile, il est impossible de donner une réponse claire à la deuxième question de Mme Thijs. Une demande d'asile est qualifiée de frauduleuse si, sur la base de plusieurs éléments, il s'avère que l'intéressé a fait des déclarations frauduleuses sur des faits devant indiquer qu'il répond aux critères de la Convention de Genève lui permettant d'être reconnu comme réfugié. Pour l'Office des étrangers, les résultats de ces examens sont purement indicatifs et ne constituent pas un élément décisif permettant de conclure que la demande d'asile est non fondée ou frauduleuse parce que l'intéressé a menti sur son âge.

Les résultats de la scanographie ne sont pas non plus utilisés pour confirmer ou infirmer la majorité d'un individu. Ils donnent, en association avec d'autres éléments, une indication pour déterminer la maturité de l'intéressé, ce qui peut influencer la décision relative à son séjour au cas où la demande d'asile est rejetée sur la base des critères de la Convention de Genève.

La méthode utilisée à l'hôpital universitaire d'Anvers par le professeur De Schepper, expert en radiologie de renommée internationale, s'est avérée jusqu'à présent la plus fiable. Cependant, ses résultats n'étant pas sûrs à 100%, on tient toujours compte d'une marge d'erreur d'un an. Pour assurer une interprétation égale des résultats scientifiques, il a été décidé de faire toujours appel à l'équipe de M. De Schepper.

Toute personne qui entend prouver son âge dans le cadre d'une procédure légale doit le faire au moyen de documents appropriés. Malheureusement, certaines se déclarent mineures sans pouvoir en apporter la moindre preuve. C'est pourquoi nous utilisons à présent une méthode scientifique. Je pourrais bien entendu renoncer à cette technique et m'appuyer uniquement sur les documents officiels requis pour déterminer l'âge.

En principe, les étrangers comme les Belges doivent pouvoir prouver leur âge à l'aide de documents officiels. Si un demandeur d'asile n'est pas en mesure de le faire et qu'on doute de son âge, l'Office des étrangers peut demander un scanner des os. On le fait lorsque le comportement de l'intéressé ne correspond pas à l'âge indiqué ou que ses déclarations ou celles de tiers font naître des doutes à ce sujet.

L'Office des étrangers n'est donc pas juge et partie dans ces affaires puisqu'il appartient à l'étranger de prouver son âge. Si vous connaissez quelqu'un qui est prêt à reprendre cette mission de l'Office des étrangers et à en assurer le coût, j'aimerais en être informé. L'Office des étrangers agit toujours avec prudence lorsque l'étranger ne peut pas prouver son âge.

D'autres pays utilisent des méthodes similaires. Aucune n'étant fiable à 100%, il faut toujours tenir compte d'une marge d'erreur. Des informations sont échangées régulièrement avec les Pays-Bas et des concertations ont lieu avec d'autres pays afin de connaître l'évolution dans ce domaine.

enkele methode is 100% betrouwbaar. Daarom wordt er overall rekening gehouden met een foutenmarge. Er wordt regelmatig informatie uitgewisseld met Nederland. Tevens wordt er ook vaak met andere landen overlegd teneinde op de hoogte te blijven van de evolutie in dit domein.

Mevrouw Erika Thijs (CD&V). – Het is eigenaardig dat er geen cijfers over 2000 en 2001 bestaan. Hoewel cijfers belangrijk zijn bij het bestuderen van een probleem en van de aanpak ervan, stelt de regering bijzonder weinig cijfers ter beschikking.

Asielzoekers moeten inderdaad hun leeftijd kunnen bewijzen. In vele gevallen gaat het evenwel om jonge prostituees die als slachtoffer van mensenhandel in Brussel, Antwerpen of Charleroi verblijven. Een botscan wijst in veel gevallen uit dat die meisjes minderjarig zijn, maar ze worden meerderjarig verklaard omdat ze nergens kunnen worden geplaatst. Het is van het allergrootste belang dat aan de hand van de botscan een document wordt opgesteld opdat minderjarige meisjes echt als minderjarigen worden behandeld. Het gebeurt thans al te vaak dat minderjarigen meerderjarig worden verklaard.

Hoe vaak wordt er informatie met Nederland informatie uitgewisseld? Is dat af en toe, op een bepaalde dag in de week of om de zoveel maanden? Vaak trekt de overheid in deze kwestie de Europese paraplu open. Indien wij in Europa tot een coherent beleid willen komen, moeten gegevens op een permanente wijze worden uitgewisseld, anders duiken altijd dezelfde problemen op. Ik stel voor om daarover in de commissie nog eens met de minister te praten.

– **Het incident is gesloten.**

Ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof (Stuk 2-897)

Algemene bespreking

De heer Michel Barbeaux (CDH), rapporteur. – *De commissie voor de Institutionele Aangelegenheden heeft veel en goed gewerkt. Ik wil ook het secretariaat van de commissie danken voor de uitwerking van het verslag dat 317 pagina's telt.*

Op 14 november 2000 diende de regering een voorstel in tot herziening van titel II van de Grondwet, om een nieuwe bepaling in te voegen die de bescherming moet verzekeren van de rechten en vrijheden gewaarborgd door het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.

De regering kwam hiermee tegemoet aan de verklaring tot herziening van de Grondwet van 5 mei 1999; ze stelde voor in titel II van de Grondwet een nieuw artikel 32bis in te voegen dat bepaalt dat ieder de rechten en vrijheden geniet gewaarborgd door het Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en de door de Belgische Staat geratificeerde Aanvullende Protocollen bij dit Verdrag.

Hierdoor wou de regering de draagwijdte van een aantal bestaande rechten en vrijheden uitbreiden, een aantal nieuwe rechten en vrijheden uitdrukkelijk in onze Grondwet verankeren en de bescherming van deze rechten en vrijheden

Mme Erika Thijs (CD&V). – *Il est curieux qu'on ne dispose pas de chiffres pour 2000 et 2001. Le gouvernement en est avare alors qu'ils sont essentiels pour étudier un problème et s'y attaquer.*

Les demandeurs d'asile doivent effectivement pouvoir prouver leur âge. Dans bien des cas, il s'agit toutefois de jeunes prostituées, victimes de la traite des êtres humains, qui séjournent à Bruxelles, Anvers ou Charleroi. Régulièrement ces jeunes filles sont déclarées majeures alors qu'un scanner osseux indique le contraire parce qu'on ne leur trouve pas de lieu d'accueil. Il est primordial que l'on établisse un document basé sur les résultats de l'examen afin que ces jeunes filles soient réellement traitées en mineures. Il arrive trop souvent que des mineures soient déclarées majeures.

Avec quelle fréquence des informations sont-elles échangées avec les Pays-Bas ? De temps en temps, tel jour de la semaine ou tous les x mois ? Les autorités ouvrent souvent le parapluie européen à ce sujet. Une politique européenne cohérente doit passer par un échange permanent d'informations, sinon les mêmes problèmes continueront à se poser. C'est pourquoi je propose d'en discuter encore en commission avec le ministre.

– **L'incident est clos.**

Projet de loi spéciale modifiant la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage (Doc. 2-897)

Discussion générale

M. Michel Barbeaux (CDH), rapporteur. – Avant de présenter un résumé du rapport, je souhaite souligner l'importance tant quantitative que qualitative du travail réalisé par la commission des Affaires institutionnelles. Je tiens également à remercier le secrétariat de la commission qui a procédé à l'élaboration de ce volumineux rapport qui comporte 317 pages.

Le 14 novembre 2000, le gouvernement a déposé une proposition de révision du titre II de la Constitution, en vue d'y insérer une disposition nouvelle permettant d'assurer la protection des droits et libertés garantis par la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales.

Le gouvernement répondait ainsi à la déclaration de révision de la Constitution du 5 mai 1999, en proposant d'introduire un article unique, numéroté 32bis, au sein du titre II de la Constitution, qui stipulerait que « chacun bénéficie des droits et libertés reconnus par la Convention du 4 novembre 1950 de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales ainsi que par les Protocoles additionnels à cette Convention ratifiés par l'État belge. »

L'objectif poursuivi par le gouvernement était d'élargir la portée d'un certain nombre de droits et de libertés existants,

door het Arbitragehof organiseren.

Op 4 september 2001 diende de regering een ontwerp van bijzondere wet in tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof. Dit ontwerp ligt nu ter stemming.

Het ontwerp heeft twee doelstellingen. Enerzijds strekt het ertoe de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof uit te breiden tot alle rechten en vrijheden die in titel II van de Grondwet en in de artikelen 172 en 191 van de Grondwet zijn opgenomen. Anderzijds regelt het ontwerp een aantal andere kwesties, zoals de opening van een nieuwe termijn van zes maanden voor het instellen van een beroep tot vernietiging van een wet, decreet of ordonnantie wanneer het Hof, in zijn uitspraak over een prejudiciële vraag, heeft verklaard dat die wetgevende akte één van de in artikel 1 van de bijzondere wet bedoelde regels of artikelen schendt.

Het wetsontwerp legt ook een aantal gevallen vast waarin een rechtbank niet verplicht is een prejudiciële vraag te stellen aan het Arbitragehof, bijvoorbeeld binnen het kader van een administratieve procedure in kort geding voor de Raad van State of in de procedure ter beoordeling van de handhaving van de voorlopige hechtenis. In een aantal gevallen mag de rechtbank zelfs geen prejudiciële vraag stellen, namelijk wanneer het gaat om wetgevende akten houdende instemming met de 'constituerende' verdragen van de Europese Unie. Ten slotte regelt het ontwerp enkele interne kwesties met betrekking tot de organisatie van het Arbitragehof, zoals het aantal referendarissen, de benoemingsvoorwaarden voor raadsheren in het Arbitragehof.

Op 29 november 2001 heeft vice-eerste minister Vande Lanotte de twee ontwerpen uitvoerig toegelicht in de commissie voor de Institutionele Aangelegenheden. Hij stelde dat de regering wou dat over deze wetsontwerpen diepgaande en constructieve besprekingen zouden worden gevoerd en dat ze daarom bij de Senaat werden ingediend.

Uit zorg om alle juridische aspecten uit te diepen werden in januari 2002 drie hoorzittingen gehouden met grondwetspecialisten, professoren en vertegenwoordigers van het Hof van Cassatie, de Raad van State en het Arbitragehof zelf. Ze werden door de voorzitter van de Senaat, die tevens voorzitter van de commissie is, uitgenodigd een vragenlijst in te vullen die is opgesteld door de dienst Wetsevaluatie en de dienst Juridische Zaken en Documentatie van de Senaat.

Deze vragenlijst is opgebouwd rond de twee ontwerpen en gaat nader in op de knelpunten en principiële juridische vragen die de voorgestelde hervorming oproept onder meer in het licht van het advies van de Raad van State van 25 april 2000 en de door de vice-eerste minister verstrekte toelichting.

Hij bevat onder meer de volgende vragen. Met betrekking tot de invoering van een artikel 32bis van de Grondwet: is het voorstel tot herziening in overeenstemming met de verklaring tot herziening van de Grondwet van 5 mei 1999? Wat is de betekenis van het begrip 'ieder' in artikel 32bis? Wat is de bevoegdheid van hoven en rechtbanken inzake toezicht op de naleving van het EVRM? Komt het niet veeleer aan het Europees Hof voor de rechten van de mens toe om een uniforme interpretatie van het EVRM te verzekeren?

d'ancrer explicitement dans notre Constitution de nouveaux droits et libertés contenus dans la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales et, enfin, d'organiser la protection de ces droits et libertés par la Cour d'arbitrage.

Le 4 septembre 2001, le gouvernement déposait un projet de loi spéciale modifiant la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage. C'est ce projet qui est soumis aujourd'hui à notre vote.

Ce projet poursuit différents objectifs. D'une part, il tend à élargir la compétence de contrôle de la Cour d'arbitrage à tous les droits et libertés repris au titre II de la Constitution, ainsi qu'aux articles 172 et 191 de la Constitution. D'autre part, il règle toute une série d'autres questions, comme l'ouverture d'un nouveau délai de six mois pour l'introduction d'un recours en annulation d'une loi, d'un décret ou d'une ordonnance lorsque la Cour, statuant sur une question préjudicielle, a déclaré que cette loi, ce décret ou cette ordonnance violait une des règles ou un des articles visés à l'article 1er de la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage.

Le projet précise aussi toute une série de cas où une juridiction n'est pas tenue de poser une question préjudicielle à la Cour d'arbitrage, par exemple dans le cadre d'une procédure en référé administratif devant le Conseil d'État ou dans le cadre de la procédure d'appréciation du maintien de la détention préventive – dans ces deux cas, les choses doivent aller vite –, voire où la juridiction se voit exclue de pouvoir poser une question préjudicielle, dans le cas où celle-ci est relative aux lois, décrets ou ordonnances par lesquels les traités constitutifs de l'Union européenne comme le traité de Maastricht, d'Amsterdam ou de Nice, reçoivent l'assentiment. Enfin, le projet règle des questions internes à l'organisation de la Cour d'arbitrage, comme le nombre de référendaires, les conditions pour être nommé juge au sein de la Cour d'arbitrage, etc.

Ces deux projets ont été longuement présentés le 29 novembre 2001 par le vice-premier ministre, M. Vande Lanotte, devant la commission des Affaires institutionnelles du Sénat. Le ministre a précisé que le gouvernement souhaitait que ces projets de loi fassent l'objet de discussions approfondies et constructives et que c'est dans ce but qu'ils avaient été déposés au Sénat.

Par souci de faire le tour juridique de la question, trois réunions ont été consacrées en janvier 2002 à l'audition de constitutionnalistes, professeurs d'université, et de représentants de la Cour de cassation, du Conseil d'État et de la Cour d'arbitrage elle-même. Ceux-ci avaient été invités par le président du Sénat, par ailleurs président de notre commission, à répondre à un questionnaire précis établi par le service d'Évaluation de la législation et Affaires juridiques et documentation du Sénat.

Ce questionnaire s'articulait autour des deux projets et insistait sur les points posant problème ainsi que sur les questions juridiques de principe que soulève la réforme proposée, notamment à la lumière de l'avis du Conseil d'État rendu le 25 avril 2000 et des explications fournies par le vice-premier ministre.

Ce questionnaire comportait entre autres les questions

Met betrekking tot het ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1999: dient de bevoegdheid van het Arbitragehof om de naleving van het legaliteitsbeginsel in artikel 172 van de Grondwet te toetsen niet uitgebreid te worden tot andere grondwetsbepalingen?

Is het feit dat geen prejudiciële vragen kunnen worden gesteld over akten houdende instemming met de constituerende EU-verdragen en het EVRM verenigbaar met artikel 142 van de Grondwet en met het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel?

Komt het niet aan het Arbitragehof toe om alleen te beslissen over de verdeling van de referendarissen, rekening houdend met het volume en de aard van het werk?

Op deze vragen kwamen uitvoerige en zeer verhelderende antwoorden. Ze hebben ook geleid tot gedachteswisselingen tussen de experts en de commissieleden.

Na die hoorzittingen is de commissie in februari begonnen met een algemene bespreking van beide ontwerpen, telkens in aanwezigheid van vice-eerste minister Vande Lanotte.

Tijdens die besprekingen rees er, zowel bij de meerderheid als bij de oppositie, een onbehagen over de invoering van een artikel 32bis in titel II van de Grondwet. Sommigen vroegen zich af of het nuttig was een eenvoudige wetgeving in te voegen met verwijzing naar het EVRM. Anderen vroegen zich af waarom alleen dit verdrag het verdiende om in de Grondwet te worden ingevoegd, terwijl andere verdragen met rechtstreekse gevolgen voor de mensenrechten, zoals het BuPo- en het VN-Kinderrechtenverdrag niet in aanmerking kwamen. Nog anderen vroegen zich af of niet alleen die bepalingen van het EVRM in de Grondwet moesten worden opgenomen die geen equivalent in de Grondwet hebben.

Ook werd de vraag gesteld naar het nut van die grondwetsherziening, onder andere rekening houdend met het arrest- 'Le Ski'.

Op vraag van de minister heeft de commissie op 18 april 2002 een indicatieve stemming gehouden over de invoering van artikel 32bis waardoor in de Grondwet de bepalingen van het EVRM zouden worden opgenomen. Op uitzondering van de SP.A hebben alle fracties die op de vergadering aanwezig waren zich onthouden of tegengestemd. De regering heeft daarop haar voorstel tot herziening van titel II van de Grondwet ingetrokken.

Met instemming van de regering heeft de commissie tijdens haar vergaderingen in juni en begin juli 2002 de bespreking voortgezet van het ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De artikelen en de talrijke amendementen van de regering, de meerderheid en de oppositie werden volgens de volgorde van de artikelen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 besproken. De meeste amendementen werden door de commissieleden positief onthaald. Sommige hadden betrekking op technische kwesties, die vaak door het Arbitragehof zelf waren aangekaart. Anderen gingen over belangrijkere problemen zoals de uitbreiding van de toetsing tot alle artikelen van de Grondwet, de heropening van de termijn voor het instellen van een beroep wanneer het Hof op een prejudiciële vraag heeft geantwoord dat een wetsbepaling

suivantes. Concernant l'insertion d'un article 32bis dans la Constitution, la proposition de révision est-elle conforme à la déclaration de révision du 5 mai 1999 ? Quelle est la portée du terme « chacun » dans l'article 32bis ? Quelle est la compétence des cours et tribunaux de contrôler le respect de la Convention européenne des droits de l'homme ? Ne revient-il pas à la Cour européenne des droits de l'homme, plutôt qu'à la Cour d'arbitrage qui est un organe belge, d'assurer une interprétation uniforme de cette convention européenne ?

Concernant le projet de loi spéciale modifiant la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage, ne faut-il pas étendre la compétence de la cour en matière de contrôle du respect du principe de légalité à d'autres dispositions constitutionnelles que le Titre II et l'article 172 de la Constitution ?

Le fait que l'on ne pourra plus poser de questions préjudicielles au sujet des actes par lesquels les traités constitutifs de l'Union européenne et la Convention européenne des droits de l'homme reçoivent assentiment est-il compatible avec l'article 142 de la Constitution ainsi qu'avec le principe d'égalité et de non-discrimination ?

Ne revient-il pas à la Cour d'arbitrage de décider seule de la répartition des référendaires en tenant compte du volume et de la nature du travail ? Etc.

Ces nombreuses questions ont fait l'objet de réponses complètes et très éclairantes et, surtout, d'échanges de vues nourris entre les experts et les membres de la commission du Sénat.

À la suite de ces auditions, la commission a entamé dès le début du mois de février une discussion générale, chaque fois en présence du vice-premier ministre, M. Vande Lanotte, sur les deux projets qui lui avaient été soumis par le gouvernement.

Les discussions ont rapidement fait apparaître un certain malaise général, à la fois dans la majorité et dans l'opposition, sur l'insertion d'un article 32bis au sein du Titre II de la Constitution, les uns s'interrogeant sur la pertinence de l'introduction d'une simple législation par référence à la Convention européenne des droits de l'homme, les autres se demandant pourquoi seule cette convention méritait les honneurs de la Constitution, alors que d'autres traités à effet direct relatifs aux droits de l'homme, tels le pacte international relatif aux droits civils et politiques ou la Convention des Nations unies relative aux droits de l'enfant, n'étaient pas pris en compte, ou encore s'interrogeant sur l'éventualité de ne constitutionnaliser que les dispositions de la Convention européenne des droits de l'homme qui n'ont pas d'équivalent dans la Constitution.

La question de l'efficacité de cette modification de la Constitution, compte tenu notamment de l'arrêt « Le Ski » dont je parlerai tout à l'heure, a également été posée.

À la demande du ministre, la commission des Affaires institutionnelles a alors procédé, le 18 avril 2002, à un vote de type indicatif sur la question de l'opportunité de l'insertion de cet article 32bis inscrivant dans la Constitution les dispositions de la Convention européenne des droits de l'homme. Ce vote a été largement négatif. À l'exception du

ongrondwettig is, de draagwijdte van het begrip 'constituerend verdrag betreffende de Europese Unie' of de gewaarborgde vertegenwoordiging van de beide geslachten in het Arbitragehof. Over deze amendementen werd in de commissie lang gediscussieerd; sommige werden aangenomen, andere werden verworpen.

Op 2 juli 2002 hebben de tien leden van de commissie een geamendeerde versie van het door de regering ingediende ontwerp van bijzondere wet eenparig aangenomen.

Als rapporteur wens ik te benadrukken dat vice-eerste minister Vande Lanotte zich gedurende heel de bespreking zeer toegankelijk heeft opgesteld. Hij heeft de commissie overigens bedankt voor de ernst waarmee ze over deze technische en ingewikkelde materie heeft gediscussieerd. We hebben inderdaad de kloof tussen meerderheid en oppositie overstegen.

Tot zover mijn kort, maar niettemin volledig verslag. Voor meer details verwijs ik naar het schriftelijk verslag, een interessant document overigens zowel voor de wetgever als voor juristen.

Ik neem nu het woord namens de CDH-fractie. Ik heb in de commissie voor de Institutionele Aangelegenheden herhaaldelijk kritische bedenkingen geuit over de hervorming die oorspronkelijk door de regering werd voorgesteld.

Ten eerste deed het voorstel om een artikel 32bis in de Grondwet in te voegen, ernstige grondwettelijke bezwaren rijzen. Artikel 142, lid 2, 3° van de Grondwet voorziet niet in een uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof op het vlak van de internationale verdragen; het voorziet alleen in een toetsing aan sommige artikelen van de Grondwet. Als de bijzondere wetgever artikel 32bis in de Grondwet invoegt, gaat hij volgens de Raad van State de bevoegdheden te buiten die hem door artikel 142, lid 2, 3°, van de Grondwet wordt verleend. Artikel 142 is trouwens niet voor herziening vatbaar verklaard.

Ten tweede onderstreept emeritus procureur-generaal J. Velu dat de bevoegdheidsuitbreiding waarin artikel 32bis voorziet, gepaard gaat met een inperking van de bevoegdheden van de hoven en rechtbanken en van de administratieve en tuchtrechtelijke rechtscolleges. Zij zullen voortaan verplicht zijn een prejudiciële vraag te stellen aan het Arbitragehof wanneer een geschil te maken heeft met de verenigbaarheid van een wetgevende norm met het artikel 32bis.

Deze verplichting schendt het algemene beginsel van het grondwettelijk recht volgens hetwelk de gewone en administratieve rechtscolleges de bevoegdheid en zelfs de plicht hebben om de uitvoering te verhinderen van wetgevende normen die zij onverenigbaar achten met de rechtstreeks toepassbare normen van internationale verdragen. Dit principe werd bekrachtigd in het arrest- 'Franco-Suisse Le Ski' van het Hof van Cassatie van 1971. Dat arrest stelt: "Wanneer een conflict bestaat tussen een internrechtelijke norm en een internationaalrechtelijke norm die rechtstreekse gevolgen heeft in de interne rechtsorde, moet de door het verdrag bepaalde regel voorgaan."

Ten derde lijkt het vanzelfsprekend dat in de toekomst elke wijziging, toevoeging of schrapping van een artikel van het Europees Verdrag van de rechten van de mens impliciet een

SP.A, tous les groupes représentés à la réunion se sont soit abstenus, soit opposés à l'insertion dans la Constitution de cet article 32bis. À la suite de ce vote, le gouvernement a retiré sa proposition de révision du Titre II de la Constitution.

En revanche, avec l'accord du gouvernement, la commission a poursuivi la discussion entamée sur le projet de loi spéciale modifiant la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage lors de plusieurs réunions qui se sont tenues dans le courant du mois de juin et début juillet 2002.

Les articles et les nombreux amendements déposés tant par le gouvernement que par la majorité ou l'opposition ont été discutés dans l'ordre des articles de la loi spéciale du 6 janvier 1989. Ces amendements, qui ont généralement reçu un accueil très favorable de la part des membres de la commission, portaient tant sur des questions techniques, parfois soulevées par la Cour d'arbitrage elle-même, que sur des problématiques plus importantes, telle que l'extension du contrôle de légalité à l'ensemble des articles de la Constitution, la réouverture des délais d'annulation lorsque la cour, saisie d'une question préjudicielle, a déclaré inconstitutionnelle une disposition légale, ou la portée de la notion de traité constituant de l'Union européenne ou, enfin, la représentation garantie des membres des deux sexes au sein de la Cour d'arbitrage. Ces amendements ont fait l'objet de longues discussions en commission et certains d'entre eux ont été acceptés, tandis que d'autres ont été rejetés.

Le 2 juillet 2002, la commission des Affaires institutionnelles a adopté, à l'unanimité des dix membres présents, le projet – largement amendé – de loi spéciale modifiant la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage.

En tant que rapporteur, je tiens à souligner que le vice-premier ministre a adopté, durant toute la discussion, une attitude ouverte. Il l'avait d'ailleurs annoncé dès le départ. En outre, il a tenu à remercier la commission pour le sérieux avec lequel elle a discuté d'une matière assez technique et complexe. Ce fut effectivement un exercice parlementaire intéressant et fructueux qui a dépassé le clivage majorité-opposition.

Je tenais à vous présenter ce rapport de façon brève mais néanmoins complète. Pour plus de détails, je vous renvoie au rapport écrit qui reprend l'intégralité des contributions des différents experts qui ont participé à nos travaux. Ce sont des textes intéressants, tant pour le législateur que pour les juristes du pays.

Je voudrais maintenant intervenir au nom du groupe CDH. Comme j'ai pu l'exprimer à plusieurs reprises en commission des Affaires institutionnelles, la réforme telle que proposée initialement par le gouvernement était critiquable.

Tout d'abord, cette réforme, qui tendait notamment à insérer un article 32bis dans la Constitution, posait de graves problèmes d'inconstitutionnalité. L'article 142, §2, 3° de la Constitution ne prévoit pas l'extension de la compétence de la Cour d'arbitrage au regard de traités internationaux. Il prévoit uniquement un contrôle par rapport aux articles de la Constitution. Le Conseil d'État avait d'ailleurs souligné que l'extension de compétences opérée par une éventuelle insertion d'un article 32bis dans la Constitution, intégrant les droits et libertés reconnus par la Convention européenne des Droits de l'Homme, excédait l'habilitation que l'article 142,

herziening zal inhouden van de Grondwet, wat indruist tegen de beginselen vervat in artikel 195 van de Grondwet. Elke latere bekrachtiging van een nieuw protocol zou een nieuwe stemming over artikel 32bis vergen.

Bovendien houdt de invoeging van een artikel 32bis in titel II van de Grondwet een tweevoudig risico in. Enerzijds kan er ernstige verwarring ontstaan met betrekking tot de inhoud van de begrippen naargelang ze uit de Grondwet dan wel uit het EVRM komen. Deze onduidelijkheid kan voor ernstige problemen zorgen. Welke bepaling is beslissend, als men weet dat dezelfde woorden niet altijd dezelfde inhoud hebben en de mate van bescherming verschilt naargelang van de rechtsorde?

Anderzijds zou die invoeging tot gevolg hebben dat schendingen van het Verdrag van de rechten van de mens minder snel worden bestraft, aangezien het Arbitragehof systematisch moet worden ingeschakeld om een wet, een decreet of een verordening die strijdig is met dit verdrag ongedaan te maken. De rechtspraak zou met minstens een jaar worden vertraagd.

Ten slotte rees de vraag over de gevolgen van de arresten van het Arbitragehof dat, krachtens artikel 32bis, verklaart dat er geen schending is van het Europees verdrag van de rechten van de mens. Als die arresten als norm zouden gelden voor de andere gerechten, dreigen deze gerechten het Europees verdrag van de rechten van de mens te miskennen, wanneer het Arbitragehof de rechten vervat in het Verdrag restrictiever zou interpreteren dan het Hof van Straatsburg.

Daarom is de CDH zich blijven verzetten tegen de invoeging van een dergelijk artikel, dat de burgers geenszins een betere bescherming biedt van de rechten vervat in het Verdrag. Het verheugt de CDH dan ook ten zeerste dat de regering beslist heeft het ontwerp tot herziening van Titel II van de Grondwet in te trekken. Wij hadden daar via een amendement trouwens op aangedrongen.

De CDH blijft wel voorstander van het tweede ontwerp dat een wijziging van de bijzondere wet op het Arbitragehof beoogt. Dat ontwerp breidt de bevoegdheden van het Hof uit en verbetert de werking ervan.

De voorgestelde hervorming lijkt ons niet ambitieus genoeg. Waarom zou men de uitbreiding van de bevoegdheden van het Hof beperken tot Titel II? Men had er beter aan gedaan de bevoegdheid van het Arbitragehof om wetten, decreten en verordeningen aan de Grondwet te toetsen tot alle artikelen van de Grondwet uit te breiden. Dan zou het werkelijk een volwaardig grondwettelijk hof zijn dat de burgers in staat zou stellen alle rechten te verdedigen die ze rechtstreeks of onrechtstreeks krachtens alle grondwetsartikelen genieten.

Tijdens de debatten in de commissie verklaarden diverse parlementsleden van de meerderheid dat zij de idee van een dergelijke wettigheidscontrole genegen waren, maar dat ze mijn amendement terzake toch niet konden steunen. Ze wierpen op dat dit stap voor stap en omzichtig moet worden aangepakt. Ik dien mijn amendement hier vandaag opnieuw in.

Mijnheer de eerste minister, u hebt zelf gezegd dat u daar principieel niet tegen bent, maar dat daarover in de Ministerraad geen consensus kon worden bereikt. Ik hoop dat

§2, 3° de la Constitution donne au législateur spécial. Par ailleurs, cet article 142 n'avait pas été ouvert à révision par le préconstituant. Il s'agit donc de la première objection d'ordre constitutionnel.

Ensuite, et c'est la deuxième objection, comme l'a souligné le procureur général émérite, M. Jacques Velu, l'extension de compétences prévue par l'article 32bis était assortie d'une limitation de la compétence des cours et tribunaux et des juridictions administratives et disciplinaires. Ceux-ci auraient été obligés de poser une question préjudicielle à la Cour d'arbitrage lorsque le litige en cause aurait porté sur la compatibilité d'une norme législative par rapport à l'article 32bis.

Selon nous, cette obligation aurait porté atteinte au principe général de droit constitutionnel, en vertu duquel les juridictions judiciaires et administratives ont le pouvoir, et même le devoir, d'écarter l'application des actes législatifs qu'elles jugent incompatibles avec les normes directement applicables des traités internationaux. Ce principe est reconnu par l'arrêt « Franco-Suisse Le Ski » rendu par la Cour de cassation, le 27 mai 1971. Je rappelle que cet arrêt précise que : « Quand un conflit existe entre une norme de droit international conventionnel ayant des effets directs dans l'ordre juridique interne et une norme de droit interne, la règle établie par le traité doit prévaloir ».

Enfin, selon la troisième objection, il semblait évident qu'à l'avenir, une modification, par exemple un ajout, voire la suppression d'un article de la Convention européenne des Droits de l'Homme ou de ses protocoles additionnels, entraînerait une révision implicite de la Constitution, contraire aux principes contenus en son article 195. Pour éviter cette inconstitutionnalité, toute ratification ultérieure d'un nouveau protocole aurait nécessité le vote d'une nouvelle modification de l'article 32bis.

De plus, l'insertion d'un article 32bis au titre II de la Constitution comportait un double risque. D'une part, elle risquait d'engendrer de graves confusions quant au contenu des concepts, selon qu'ils proviennent de la Constitution ou de la Convention européenne des Droits de l'Homme. Cela aurait certainement posé de sérieux problèmes d'imprécision. Quelle disposition doit prévaloir lorsque le même mot ne désigne pas toujours la même réalité et que l'intensité de protection peut différer d'un ordre juridique à un autre ?

D'autre part, cette insertion provoquerait un ralentissement du rythme suivant lequel les violations de la Convention des droits de l'homme auraient été sanctionnées dès lors qu'il faudrait passer systématiquement par la Cour d'arbitrage pour écarter une loi, un décret ou une ordonnance contraires à la Convention. Le rendu de la Justice en aurait été reporté d'au moins un an.

Enfin, finalement se posait la question des effets des arrêts de la Cour d'arbitrage stipulant qu'il n'y aurait pas de violation de la Convention européenne des Droits de l'Homme, appliquée à travers l'article 32bis. S'il avait été admis que ces arrêts fissent autorité pour les autres juridictions, on aurait pu assister à une méconnaissance, par ces juridictions, de la Convention européenne des droits de l'homme, dès lors que la Cour d'arbitrage aurait adopté une interprétation des droits consacrés par la Convention plus restrictive que celle de la

één van de eerste ontwerpen die ons de volgende regeerperiode worden voorgelegd betrekking zal hebben op de uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof tot alle grondwetsbepalingen, zodat het werkelijk een grondwettelijk hof wordt.

De CDH ziet in de voorgestelde hervorming nog andere zwakke punten. Ik zal er twee noemen.

Ten eerste wordt de maximumtermijn om een arrest uit te spreken verkort van 18 tot 12 maanden. Zoals de Raad van State al opmerkte, kan uitbreiding van de bevoegdheden onmogelijk gepaard gaan met een inkorting van de termijn. Bovendien gaat het niet om een stringente termijn en kan de niet-naleving ervan dus niet worden bestraft. Dit voorstel verbindt de rechters van het Arbitragehof dus tot niets. We vrezen dan ook dat die bepaling niet zal worden nageleefd.

Ten tweede. Toen het parlement onlangs in artikel 10 van de Grondwet de gelijkheid van mannen en vrouwen heeft ingeschreven, en een artikel 11bis heeft ingevoegd om vrouwen en mannen gelijke toegang te geven tot de door verkiezing verkregen mandaten en de openbare mandaten, kon de meerderheid zich niet scharen achter een amendement dat nochtans gezamenlijk door meerderheid en oppositie was ingediend en dat ertoe strekte tegen 2010 in het Hof een vertegenwoordiging van de beide geslachten volgens een tweederde verhouding in te voeren.

De meerderheid verkoos een ander amendement te steunen, waarmee ze zich beperkt tot de verplichting om bij de drie volgende benoemingsronden minstens één vrouw tot rechter te benoemen. Dat is zeer betreurenswaardig, want artikel 11bis werd eenparig aangenomen. Het zou niet meer dan logisch zijn dat de meerderheid de daad bij het woord voegt.

Niettegenstaande deze kritiek zal de CDH-fractie dit ontwerp goedkeuren. De debatten waren zeer vruchtbaar, onze stem werd meermaals gehoord, sommige van onze amendementen werden aangenomen en de voorgestelde hervorming betekent een stap vooruit. We zullen erop toezien dat de ingeslagen weg verder wordt gevolgd.

Cour de Strasbourg.

C'est pour ces raisons que le CDH s'est longuement et fructueusement opposé à l'insertion d'un tel article qui n'accroît en rien la protection des droits dont bénéficient les citoyens et qui, au contraire, la diminue partiellement et en ralentit l'application. C'est donc avec une grande satisfaction que le CDH a accueilli la décision gouvernementale de retrait du projet de révision du Titre II de la Constitution, retrait que nous avons demandé dans un amendement.

En revanche, le CDH était et reste favorable au second projet qui vise à modifier la loi spéciale sur la Cour d'arbitrage. Ce projet élargit les compétences de la Cour et en améliore le fonctionnement.

Toutefois, la réforme proposée nous semble trop peu ambitieuse. En effet, pourquoi limiter l'extension des compétences de la Cour au seul Titre II ? Il s'agit d'une question fondamentale. Il aurait été plus opportun d'étendre le contrôle de constitutionnalité des lois, décrets et ordonnances par la Cour d'arbitrage, à l'ensemble des articles de la Constitution. Cela aurait transformé cette Cour en véritable cour constitutionnelle à part entière et aurait permis au citoyen de défendre l'ensemble des droits dont il jouit directement ou indirectement en vertu de l'ensemble des articles de la Constitution.

Lors des débats en commission, différents parlementaires de la majorité approuvèrent l'idée d'un tel contrôle de légalité tout en précisant qu'ils ne pourraient soutenir l'amendement que j'avais introduit, et que je dépose à nouveau aujourd'hui en séance plénière. L'objection formulée est qu'il faut procéder pas à pas et avec prudence.

Vous-même, monsieur le premier ministre, avez déclaré que vous n'y étiez pas opposé sur le plan des principes mais que vous n'aviez pas, à ce sujet, obtenu l'unanimité au sein du conseil des ministres. J'ose espérer que l'un des premiers projets qui nous sera soumis lors de la prochaine législature aura trait à l'extension des compétences de la Cour d'arbitrage à l'ensemble des dispositions de la Constitution afin de transformer cette Cour en cour constitutionnelle.

Pour le CDH, la réforme proposée souffre d'autres faiblesses. J'en citerai deux. La première réduit le délai maximum pour prononcer un arrêt de 18 à 12 mois. Or, comme l'a souligné le Conseil d'État, l'augmentation de ses compétences va difficilement de pair avec une diminution des délais. Notons aussi que ces délais ne sont que des délais d'ordre et non de délais de rigueur sanctionnables. Cette proposition n'engage donc en rien les juges de la Cour d'arbitrage et l'on peut craindre que cette disposition ne soit pas respectée.

En second lieu, alors que le parlement a récemment inscrit, à l'article 10 de la Constitution, le principe d'égalité des sexes et inséré un article 11bis qui tend à assurer un égal accès aux mandats électifs et publics aux femmes et aux hommes, la majorité s'est rétractée sur un amendement pourtant déposé en commun par l'opposition et la majorité, amendement qui prévoyait d'instaurer à la Cour une représentation des deux sexes selon une proportion de deux tiers pour un tiers, d'ici 2010.

En effet, la majorité a préféré se replier sur un autre amendement, se contentant simplement de l'obligation de

De heer Hugo Vandenberghe (CD&V). – Het verslag geeft een heel interessante discussie weer over het nieuwe wetsontwerp op het Arbitragehof. In die discussie was er voldoende openheid om een aantal principiële zaken te onderzoeken, zoals de vraag of bij de toetsing aan de Grondwet de toetsing aan het EVRM moest worden gevoegd, wat de minister oorspronkelijk voorstelde. Daarover werden nuttige hoorzittingen gehouden met het Hof van Cassatie, het Arbitragehof en de Raad van State, waarbij de rol en de afdwingbaarheid van het internationale recht in de nationale rechtsorde zeer grondig werd besproken.

Het debat, zoals weergegeven in het verslag, zal aantonen dat er in de Senaat wel degelijk grondige en reflecterende debatten mogelijk zijn die kunnen leiden tot een verbetering van de tekst. De minister heeft een afwijkend standpunt verdedigd wat de beperkte rechtstreekse toetsing door het Arbitragehof betreft van de wetten aan het EVRM. Hij heeft uiteindelijk het wijze besluit genomen daar niet langer op aan te dringen aangezien daar geen meerderheid voor was in de Senaat. Dat punt was inderdaad geen reden om de nieuwe wet op het Arbitragehof niet te laten goedkeuren. Ik dank de minister voor het open debat over die fundamentele zaak die een tweederde meerderheid vereist. Dat is in deze regeerperiode vrij zeldzaam en dus zeer positief.

De CD&V-fractie kon zich in veel beginselen van de voorgestelde hervorming herkennen. De algemene opvatting was dat de wet diende te worden uitgebreid om de toetsing mogelijk te maken van het wetgevend materiaal aan de fundamentele bepalingen van onze Grondwet. Dat was formeel noodzakelijk en er was geen reden om daartegen te zijn omdat het Arbitragehof door een zeer ruime interpretatie van het gelijkheidsbeginsel – artikelen 10 en 11 van de Grondwet – indirect de andere grondwetsbepalingen mede in de toetsing betrok wanneer de toetsing aan het non-discriminatiebeginsel aan de orde was. Op de duur verliep dat nogal kunstmatig. Daarom is het beter wat de fundamentele rechten en plichten betreft, de rechtstreekse toetsing aan de grondwetsbepalingen vast te leggen, ook in het licht van de vraag wat er gebeurt als de grondwetsbepalingen minder ver gaan dan het EVRM. In dat geval worden die grondwetsbepalingen best geïnterpreteerd in het licht van het EVRM of van het BuPo-verdrag, dus een interpretatie die conform het verdragsrecht is, tenzij dat echt onmogelijk blijkt.

Dat is alleszins een goede zaak voor de burger, maar we hopen dat het ook gunstig is voor het parlement. Als

nommer au minimum une femme juge au cours des trois prochaines nominations. C'est plus que regrettable quand on sait que ledit article 11 bis a bénéficié d'un soutien unanime lors de son vote. Il aurait été élégant, et surtout conséquent, que la majorité joigne le geste à la parole.

Malgré les critiques que je viens de formuler, monsieur le vice-premier ministre, le groupe CDH votera favorablement ce projet, à l'instar de ce que j'ai fait en commission des Affaires institutionnelles, en juillet dernier. Comme j'ai pu le dire à cette occasion, les débats ont été fructueux, notre voix a été entendue à plusieurs reprises, un certain nombre de nos amendements ayant été retenus, et la réforme proposée représente globalement un pas en avant. J'espère que ce pas en avant sera suivi par d'autres et nous y serons attentifs.

M. Hugo Vandenberghe (CD&V). – *Le rapport présente une très intéressante discussion sur le nouveau projet de loi sur la Cour d'arbitrage. Le débat a été assez ouvert et a permis d'examiner des questions de principe. On s'est notamment demandé si le contrôle de constitutionnalité devait être assorti d'un contrôle de conformité à la CEDH, comme le proposait initialement le ministre. D'utiles auditions ont été organisées à ce sujet avec la Cour de cassation, la Cour d'arbitrage et le Conseil d'État ; le caractère contraignable du droit international dans un ordre juridique national a été discuté à fond.*

Le rapport démontrera que des débats approfondis et réfléchis pouvant donner lieu à une correction du texte sont bel et bien possibles au Sénat. Le ministre a défendu un point de vue divergent quant au contrôle direct limité de la conformité des lois à la CEDH. Il a finalement pris la sage décision de ne pas insister puisque son point de vue n'était pas partagé par une majorité du Sénat. Ce point ne justifiait en effet pas que l'on renonce à faire adopter la nouvelle loi. Je remercie le ministre d'avoir permis un débat ouvert sur cette question fondamentale. Une telle attitude est plutôt rare dans cette législature et est très positive.

Le groupe CD&V pouvait adhérer à de nombreux principes de la réforme proposée. L'idée générale était que la loi devait être élargie pour permettre le contrôle de la conformité de la législation aux dispositions fondamentales de notre Constitution. Cet élargissement était formellement nécessaire et il n'y avait aucune raison de s'y opposer. En effet, lorsqu'elle avait à juger de la conformité au principe de non-discrimination, la Cour d'arbitrage, par une interprétation très large du principe d'égalité, contrôlait aussi indirectement la conformité aux autres dispositions constitutionnelles. Ce procédé devenait un peu artificiel. Il était donc préférable, pour les droits et libertés fondamentales, d'établir le contrôle direct de constitutionnalité. Lorsque les dispositions constitutionnelles vont moins loin que la CEDH, il convient de les interpréter à la lumière de la CEDH ou du pacte international relatif aux droits civils et politiques et de privilégier donc une interprétation conforme au droit des traités, à moins que cela ne s'avère vraiment impossible.

C'est une bonne chose pour le citoyen et nous espérons que cela le soit aussi pour le Parlement. Lorsque des dispositions sont anticonstitutionnelles, les parlementaires doivent également pouvoir introduire directement un recours auprès de la Cour d'arbitrage. Notre recours contre les accords du

bepalingen strijdig zijn met de Grondwet moet ook voor de parlementsleden voortaan een rechtstreeks beroep bij het Arbitragehof mogelijk zijn. Een interessante testcase is alleszins ons beroep bij het Arbitragehof over het Lambermont- en het Lombardakkoord. We zullen zien hoe het Arbitragehof daarop reageert.

De aanpassing van het oorspronkelijk ontwerp van bijzondere wet is niet gering. Ik herinner graag aan de verbeteringen die mede op vraag van onze fractie werden aangebracht. Zo werd in de lijst van toetsingsnormen voor het Arbitragehof artikel 170 van de Grondwet met betrekking tot het legaliteitsbeginsel in fiscale aangelegenheden, toegevoegd. Vanzelfsprekend moet dit beginsel worden geïnterpreteerd in het licht van wat het EVRM terzake voorschrijft: voldoende kwaliteit van de wet, voorspelbaarheid in de toepassing en transparantie zodat willekeur uitgesloten is.

Een andere belangrijke wijziging werd aangebracht in artikel 20 van het ontwerp van bijzondere wet. Schorsing wordt daardoor niet alleen toegestaan wanneer een beroep werd ingesteld tegen een norm, die identiek is aan een reeds door het Arbitragehof vernietigde norm die opnieuw door dezelfde wetgever werd genomen, maar eveneens bij beroepen tegen soortgelijke normen die opnieuw worden genomen. Die hervorming maakt het mogelijk sneller op te treden in gevallen van klaarblijkelijk recidivisme waarbij wetgevende instellingen het jammer genoeg nodig vinden een carrousel in werking te zetten. De opeenvolgende arresten in verband met de ongrondwettelijke subsidies aan het tijdschrift *Carrefour* hebben aangetoond dat een aanpassing van artikel 20 geen overbodige luxe is.

Daarenboven wordt de termijn om een verzoek tot schorsing in te dienen terecht verkort tot drie maanden, zodat sneller duidelijkheid kan ontstaan over een toch wel ingrijpende vraag als de schorsing van een wetgevende norm.

Hoewel ze niet tot amendering van het ontwerp heeft geleid, was de discussie over artikel 4, paragraaf 1bis, niet minder belangrijk dan de amenderingen die hiervoor werden besproken. Die discussie bracht immers duidelijkheid over de draagwijdte van het juridisch neologisme 'constituerende verdragen' met betrekking tot de Europese Unie.

Het zou inderdaad onaanvaardbaar zijn een kernbegrip in de bijzondere wet onvoldoende te definiëren. Dat euvel werd verholpen na een heel interessante discussie die uitmondde in een afdoende verduidelijking.

Ook het belang van de hervorming van de verplichting voor hogere rechtscolleges om prejudiciële vragen te stellen kan moeilijk worden overschat. Door de Raad van State en het Hof van Cassatie niet langer te verplichten prejudiciële vragen te stellen indien het Arbitragehof reeds uitspraak heeft gedaan over een prejudiciële vraag of een beroep met hetzelfde onderwerp, wordt vermeden dat de prejudiciële procedure wordt gereduceerd tot een middel om tijd te winnen. Bovendien kan die wijziging ertoe bijdragen dat het constitutionele hof de beschikbare tijd zo nuttig mogelijk gebruikt.

Een bijkomende waarborg voor een meer efficiënte procedure voor het Arbitragehof wordt geboden door de verplichting het verslag van de rechter-verslaggever vooraf aan de partijen mee te delen. Die kunnen hierdoor hun pleidooien meer

Lambermont et du Lombard sera à cet égard un test intéressant.

Le projet initial de loi spéciale a été considérablement adapté. Je me plais à rappeler les corrections apportées notamment à la demande de notre groupe. L'article 170 de la Constitution relatif au principe de légalité en matière fiscale a ainsi été ajouté à la liste des normes du contrôle effectué par la Cour d'arbitrage. Il va de soi que ce principe doit être interprété à la lumière des dispositions de la CEDH en la matière : une qualité suffisante de la loi, la prévisibilité dans l'application et la transparence, de manière à exclure l'arbitraire.

Une autre modification importante a été apportée à l'article 20 du projet. La suspension n'est pas seulement autorisée lorsqu'un recours a été intenté contre une norme identique à une norme déjà annulée par la Cour d'arbitrage, mais aussi en cas de recours contre des normes similaires qui sont à nouveau adoptées. Cette réforme permet d'intervenir plus rapidement dans les cas de récidive manifeste. Les arrêts successifs sur les subventions inconstitutionnelles accordées à la revue Carrefour ont démontré qu'une adaptation de l'article 20 n'est pas superflue.

Le délai d'introduction d'un recours en suspension est en outre ramené à juste titre à trois mois.

Même si elle n'a pas donné lieu à des amendements, la discussion relative à l'article 4, §1er bis, n'a pas été moins importante. Elle a en effet éclairci la portée du neologisme juridique que sont les termes « traités constitutants » par rapport à l'Union européenne.

Il serait en effet inadmissible que la loi spéciale ne définisse pas suffisamment un concept clé. Une discussion intéressante a permis d'éclairer les choses.

On peut difficilement surestimer l'importance que constitue la suppression de l'obligation de poser des questions préjudicielles qui était imposée au Conseil d'État et à la Cour de cassation. En supprimant cette obligation lorsque la Cour d'arbitrage a déjà statué sur une question ou sur un recours ayant le même objet, on évite que la procédure préjudicielle ne soit réduite à un moyen de gagner du temps. De plus, cela permet à la cour constitutionnelle d'utiliser plus efficacement le temps dont elle dispose.

L'obligation de notification préalable des rapports des juges-rapporteurs aux parties contribue à l'efficacité de la procédure. Les plaidoiries pourront ainsi être mieux ciblées et préparées plus rapidement.

Ce projet est une magnifique illustration de la méthode suivie par notre parti depuis des décennies. En effet, nous n'avons jamais prétendu pouvoir réformer le monde d'un trait de plume. Les réformes se réalisent progressivement, en tenant compte des sensibilités non seulement de la majorité mais aussi de la minorité. Les réformes fondamentales s'effectuent lorsque le temps est venu et qu'elles sont appuyées par la base, ce qui est certes le cas ici. L'orientation prise par le projet s'appuie largement sur la pratique des juridictions, les sphères juridiques et la doctrine. Nous sommes donc sur la bonne voie. La Cour d'arbitrage a déjà rendu de nombreux services au pays. Au début, elle suscitait le scepticisme. Bien entendu, tous les arrêts peuvent donner lieu à des

gericht en sneller voorbereiden. Is dit spectaculair? Nee, maar het is nuttig.

Niet iedereen zal het graag horen, maar de totstandkoming van dit ontwerp is een prachtige illustratie van de werkwijze die onze partij decennia heeft gevolgd. We hebben namelijk nooit aangekondigd dat de wereld met één pennentrek kan worden hervormd. Hervormingen in de samenleving komen stapsgewijs tot stand. Daarbij wordt rekening gehouden met de gevoeligheden, niet alleen van de meerderheid, maar ook van de minderheid. Fundamentele hervormingen worden uitgewerkt wanneer de tijd er rijp voor is en er een voldoende maatschappelijk draagvlak aanwezig is. Dat is hier zeker het geval. De richting die het ontwerp uitgaat, is in ruime mate ondersteund vanuit de praktijk van de rechtscollèges, de juridische wereld en de rechtsleer. We zitten dus op het goede spoor. Het Arbitragehof heeft het land al vele diensten bewezen. In het begin was er veel scepticisme. Natuurlijk kunnen alle arresten aanleiding geven tot commentaren. In het recht zijn er nu eenmaal altijd meerdere keuzes en moeten er altijd ten minste twee opvattingen worden verdedigd. Dat werkt de creativiteit in de hand en is een waarborg voor de hoge tewerkstellingsgraad van juristen!

We hebben een zeer boeiende discussie gevoerd en beschikken over een zeer interessant verslag dat nuttig zal zijn bij de interpretatie van het nieuwe ontwerp. Collega de Bethune zal zo meteen nog ingaan op één punt, namelijk de aanwezigheid van mannen en vrouwen in het Arbitragehof. Het verheugt me dat de meerderheid de amendementen van de CD&V-fractie heeft aanvaard om te komen tot een meer coherente opbouw van het Arbitragehof. Zo hebben we ook de gelegenheid gekregen mee te werken aan deze belangrijke hervorming. Uiteraard zal zich dat weerspiegelen in positieve stem.

De heer Joris Van Hauthem (VL. BLOK). – Ik heb een aantal bedenkingen bij dit ontwerp van bijzondere wet. Het is een eerste poging om tot een grondwettelijk hof te komen door de bevoegdheid van het Arbitragehof uit te breiden met alle artikelen van de grondwet die onder Titel II, rechten en vrijheden, staan. Oorspronkelijk was het de bedoeling om in de Grondwet zelf een artikel 32bis in te voegen, waarin zou worden gerefereerd aan het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, het EVRM. Er werd een boeiende discussie gevoerd over de verhouding tussen enerzijds de Grondwet en anderzijds de internationale verdragen die een rechtstreekse werking hebben. Men raakte er niet uit. Ik vind het goed dat de regering dit ontwerp teruggetrokken heeft.

Men kan er van uitgaan dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens de bepaling van het EVRM anders zal beoordelen dan het Belgische Arbitragehof. Het is geen goede techniek om een referentie in de Grondwet op te nemen. Als het EVRM wordt gewijzigd, bijvoorbeeld door een aanvullend protocol, dan zou indirect ook meteen de Grondwet worden gewijzigd.

De discussie over een constitutioneel hof dat alle artikelen van de Grondwet kan toetsen zal nog jaren duren, maar hier wordt alvast een eerste stap gezet. De woorden en de daden van de regering zijn evenwel met elkaar in tegenstrijd. De bevoegdheid van het Arbitragehof wordt uitgebreid, en terecht, maar de regering dient ontwerpen in over het

commentaires. En droit, il y a toujours plusieurs choix possibles et il faut toujours défendre au moins deux points de vue. C'est favorable à la créativité et cela représente une garantie pour l'emploi des juristes !

Nous avons eu une discussion passionnante et nous disposons d'un rapport extrêmement intéressant qui nous aidera dans l'interprétation du nouveau projet. Mme de Bethune soulèvera un point, celui de la présence des hommes et des femmes à la Cour d'arbitrage. Je me réjouis que la majorité ait accepté les amendements du groupe CD&V portant sur une construction plus cohérente de la cour d'arbitrage. Nous avons ainsi eu l'occasion de contribuer à cette importante réforme et bien entendu notre vote sera positif.

M. Joris Van Hauthem (VL. BLOK). – *Ce projet est une première tentative de création d'une cour constitutionnelle par le biais d'une extension des compétences de la Cour d'arbitrage à tous les articles du Titre II de la Constitution, Droits et libertés. L'objectif initial était d'insérer dans la Constitution un article 32bis faisant référence à la Convention européenne de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales. Nous avons eu une discussion passionnante sur le rapport entre la Constitution et les traités internationaux d'application directe. On n'en sortait pas. J'estime que le gouvernement a bien fait de retirer son projet.*

On peut considérer que la Cour européenne des Droits de l'Homme évaluera la disposition de la CEDH différemment de la Cour d'arbitrage. Il n'est pas bon que la Constitution fasse référence à un autre texte. Ainsi, si la CEDH était modifiée, la Constitution le serait aussi indirectement.

Le débat sur une cour constitutionnelle habilitée à contrôler la conformité à tous les articles de la Constitution est loin d'être terminé mais un premier pas est déjà franchi. Cependant, les paroles et les actes du gouvernement sont en contradiction. La compétence de la Cour d'arbitrage est élargie à juste titre mais le gouvernement dépose des projets relatifs à l'accord du Lambert et à la législation électorale que le Conseil d'État considère comme une violation manifeste de certains articles constitutionnels.

Lambermont-akkoord en de kieswetgeving waarvan de Raad van State zegt dat er een manifeste overtreding is van een aantal Grondwetsartikelen.

Het zogenaamde recidiveren wordt aangepakt en ook dat is een goede zaak. De heer Vandenberghe verwees terzake naar de zaak *Carrefour*. Een dergelijke regeling zou misschien ook kunnen worden opgelegd voor de rechtspraak van de Raad van State. Ook daar zien we immers dat sommige overheden zich aan recidive schuldig maakt. Begin dit jaar vernietigde de Raad van State een aantal besluiten van de COCOF. Dat betekende ook het einde van de adviesraad voor de Franstaligen uit de Brusselse rand. Het duurde bijna zeven jaar vooraleer de Raad van State een uitspraak deed. Het college van de COCOF heeft er niets beter op gevonden dan die adviesraad onmiddellijk weer op te richten. We dreigen dus in een politieke en juridische carrousel terecht te komen.

Als men rechten in de Grondwet wil opnemen, dan moeten die ook afdwingbaar zijn. Ik verwijs naar artikel 23 van de Grondwet waarin de zogenaamde sociaal-economische rechten worden opgesomd. Tijdens de discussie over het Sint-Michielsakkoord had niemand er iets op tegen dat deze rechten in de Grondwet werden opgenomen, maar het heeft weinig zin als ze niet afdwingbaar zijn. Als signaal kon het echter wel tellen.

Het Arbitragehof krijgt nu de bevoegdheid om wetten en decreten aan artikel 23 te toetsen, maar er zal veel creativiteit nodig zijn om daarover uitspraken te doen. Het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu en het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing worden wel in de Grondwet opgesomd, maar zijn niet afdwingbaar. De toekomst zal uitwijzen hoe het Arbitragehof zal omspringen met klachten of beroepen tot vernietiging die worden ingediend op basis van een overtreding van dat artikel.

De Vlaams-Blok-fractie zal dit ontwerp goedkeuren.

Mevrouw Nathalie de T' Serclaes (MR). – *Zoals verschillende sprekers en onze uitstekende rapporteur al hebben gezegd, hebben we hier een zeer interessant verslag over de fundamentele discussie die we op het niveau van de federale Staat hebben gevoerd.*

De uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof, waartoe we via dit ontwerp van bijzondere wet overgaan, betekent een stap vooruit voor het evenwicht van onze verschillende machten en voor de bevoegdheden van het Arbitragehof.

Hoe meer we onze federale Staat structureren, hoe meer nood we hebben aan een Hof dat recht kan spreken voor de verschillende instellingen waaruit ons land is samengesteld. We zijn dus voorstander van een geleidelijke uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof, om het op termijn om te vormen tot een echt grondwettelijk hof, zoals dat in andere federale landen bestaat.

We moeten in fasen werken. Er is nu al een belangrijke stap gezet. Dat de bevoegdheid van het Arbitragehof wordt uitgebreid tot Titel II in zijn geheel, is voor ons recht en onze burgers belangrijker dan we vermoeden.

De toevoeging van artikel 170, dat aanvankelijk niet was beoogd maar een nauwe band heeft met artikel 172, is zeer

Le projet s'attaque aux récidives, ce qui est aussi une bonne chose. Un tel régime pourrait aussi être imposé pour la jurisprudence du Conseil d'État. Au début de l'année, le Conseil d'État a ainsi cassé certains arrêtés de la COCOF, marquant la fin du conseil consultatif pour les francophones de la périphérie bruxelloise. Il aura fallu près de sept ans pour que le Conseil d'État se prononce. Le Collège de la COCOF n'a rien trouvé de mieux que de recréer immédiatement ce conseil. Nous risquons donc d'être entraînés dans un carrousel politique et juridique.

Si on veut inscrire des droits dans la Constitution, il faut aussi les rendre contraignables. Je fais référence à l'article 23 de la Constitution qui énonce les droits socio-économiques.

La Cour d'arbitrage est maintenant habilitée à contrôler la conformité des lois et décrets à l'article 23 mais il faudra faire preuve de beaucoup de créativité pour statuer à ce sujet. Le droit à la protection d'un environnement sain et le droit à l'épanouissement culturel et social sont certes énoncés dans la Constitution mais ils ne sont pas contraignables. L'avenir nous dira comment la Cour d'arbitrage traitera les recours en annulation fondés sur cet article.

Le groupe Vlaams Blok votera ce projet de loi.

Mme Nathalie de T' Serclaes (MR). – Comme l'ont dit plusieurs orateurs et notre excellent rapporteur, nous disposons d'un rapport fort intéressant au sujet de la discussion fondamentale que nous avons eue au niveau de l'État fédéral.

L'extension des compétences de la Cour d'arbitrage, à laquelle nous procédons via ce projet de loi spéciale, est une avancée vers l'équilibre de nos différents pouvoirs et des compétences de la Cour d'arbitrage.

Je crois que plus nous structurerons notre État fédéral, plus il sera nécessaire d'avoir une Cour qui puisse dire le droit par rapport aux différentes institutions composant notre pays. Nous sommes donc favorables, comme nous l'avons dit en commission, à une extension progressive des compétences de la Cour d'arbitrage pour la transformer, à terme, en une véritable cour constitutionnelle, comme dans d'autres pays fédéraux.

Vous savez que nous devons travailler par étapes et je pense que c'est souhaitable. Nous avons eu ce débat en commission et il concrétise une très grande avancée, bien plus importante que ce que l'on imagine. Le fait de donner à la Cour d'arbitrage compétence sur l'ensemble du titre II institue une dynamique extrêmement positive, à la fois pour notre droit et pour les citoyens.

interessant.

Met het oog op de stabiliteit van de internationale betrekkingen, stelt het ontwerp voor de Europese verdragen en het Europees Verdrag voor de rechten van de mens uit te sluiten. Voor de internationale verdragen blijft wel een andere controle gelden. We hebben die problematiek besproken, maar ik denk dat het nuttig is om er later op terug te komen. In de commissie hebben we de knoop doorgelicht en ons amendement ingetrokken, maar ik geloof nog steeds dat er een hiaat is.

(Voorzitter: de heer Jean-Marie Happart, ondervoorzitter.)

Er is inderdaad wel in een uitzondering voorzien voor de Europese verdragen en voor het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, maar bijvoorbeeld niet voor het BuPo-verdrag. Op juridisch gebied is er dus een gebrek aan coherentie, maar dat zien we later wel. Dat maakt deel uit van de manier waarop we het recht en de toepassing ervan bekijken.

Mevrouw de Bethune heeft opnieuw haar amendement op artikel 11 ingediend. Ik denk evenwel dat de formulering die wij hebben aangenomen – “Het Hof is samengesteld uit rechters van verschillend geslacht” – duidelijk wijst op onze wil om het Hof, dat nu jammer genoeg uitsluitend uit rechters van hetzelfde geslacht is samengesteld, paritair te maken wat het geslacht betreft. Mevrouw de Bethune stelt een tweederderegel voor. Ik vind dat niet verantwoord en heb een duidelijke voorkeur voor de formule die wij hebben gekozen. We zijn bereid om dat opnieuw te bespreken, bijvoorbeeld als er een meerderheid van mannelijke rechters zou zijn of – wie weet – wanneer er maar één man zou zijn. Dat lijkt mij niet onmogelijk, want er hebben steeds meer vrouwelijke magistraten zitting in de hoven en rechtbanken en ook het Arbitragehof zou kunnen ‘vervrouwelijken’.

De bespreking is in een bijzonder positief klimaat verlopen en dat voorspelt een gunstige evolutie.

Onze fractie zal dit ontwerp dan ook goedkeuren.

Mevrouw Martine Taelman (VLD). – In 1988 verkreeg het Arbitragehof de toetsingsbevoegdheid van wetgevende normen aan de voor ruime interpretatie vatbare beginselen van gelijkheid en van verbod van discriminatie. Het gaat om de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Een andere uit die periode daterende innovatie is vervat in artikel 142, tweede lid, 3° van de Grondwet. Deze bepaling biedt de mogelijkheid om met een bijzondere meerderheid de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof uit te breiden tot de artikelen van de Grondwet die de bijzondere wetgever aanwijst. Het ontwerp dat we nu bespreken, maakt gebruik van deze mogelijkheid, daar het de bevoegdheid van het Arbitragehof, zowel in verband met beroepen tot vernietiging als in verband met prejudiciële vragen, uitbreidt tot de toetsing aan niet enkel het geheel van de artikelen van Titel II van de Grondwet over *De Belgen en hun rechten*, maar ook aan artikel 170 over de legaliteit inzake belastingen, artikel 172 over de gelijkheid inzake belastingen en artikel 191 over de rechten van de

Le fait d’avoir intégré l’article 170, qui n’était pas prévu au départ mais qui est en liaison étroite avec l’article 172, est une disposition intéressante.

En matière de stabilité des relations internationales, le projet prévoit d’extraire les traités européens et la Convention européenne des Droits de l’Homme. Toutefois, les traités internationaux restent soumis à un contrôle différent. Nous avons discuté de cette problématique et, en ce qui me concerne, je pense qu’il sera utile d’en reparler plus tard. En commission, nous avons tranché et retiré l’amendement que nous avons introduit suite à la discussion mais je persiste à croire qu’il subsiste un hiatus.

(M. Jean-Marie Happart, vice-président, prend place au fauteuil présidentiel.)

En effet, une exception est prévue pour les traités européens et la Convention européenne des Droits de l’Homme mais pas, par exemple, pour le pacte ONU. À cet égard, il me semble qu’il y a une incohérence sur le plan juridique mais nous verrons plus tard. Je crois que cela fait aussi partie de la manière dont nous devons envisager le droit et sa mise en œuvre.

Mme de Bethune a déposé à nouveau son amendement à l’article 11, déjà déposé en commission, mais je pense que les termes que nous avons retenus – « La Cour est composée de juges de sexes différents » – indique clairement notre volonté de voir la Cour, qui est aujourd’hui malheureusement unisexe, devenir paritaire au point de vue du genre. Mme de Bethune, quant à elle, propose que deux tiers des juges au maximum soient de même sexe. Je trouve que ce n’est pas judicieux et je préfère de loin la formule que nous avons choisie. Nous serions disposés à réexaminer la question ultérieurement, par exemple, s’il y avait majorité ou – on peut toujours rêver ! –, s’il n’y avait qu’un seul homme. Cela ne me paraît pas impossible : de plus en plus de magistrates siègent dans les cours et tribunaux et la Cour d’arbitrage pourrait, elle aussi, évoluer vers une plus grande féminisation.

Notre discussion s’est déroulée dans un climat extrêmement positif et laisse présager des évolutions favorables pour l’avenir.

Par conséquent, mon groupe votera en faveur de ce projet.

Mme Martine Taelman (VLD). – En 1988, la Cour d’arbitrage a été habilitée à contrôler la conformité des normes législatives aux principes d’égalité et de non-discrimination, lesquels se prêtent à une large interprétation. Il s’agit des articles 10 et 11 de la Constitution. Une autre nouveauté instaurée à l’époque est l’article 142, alinéa 2, 3°, de la Constitution qui permet d’étendre, par une loi à majorité spéciale, la compétence de contrôle de la Cour d’arbitrage aux articles de la Constitution que le législateur spécial désigne. Le projet que nous examinons fait usage de cette possibilité puisqu’il étend la compétence de la Cour d’arbitrage non seulement aux articles du Titre II Des Belges et de leurs droits mais aussi à l’article 170 concernant la légalité des impôts, à l’article 172 concernant l’égalité en matière fiscale et à l’article 191 relatifs aux droits des étrangers, non seulement pour les recours en annulation mais aussi pour les questions préjudicielles.

La jurisprudence traduisait, dans un certain sens, déjà cette

vreemdelingen.

Een dergelijke uitbreiding lag in zekere zin al in de rechtspraak van het Arbitragehof besloten. De artikelen 10, 11 en 24 van de Grondwet zijn immers, anders dan artikel 14 van het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, autonome toetsingsgronden. De schending van het gelijkheidsbeginsel kan tegenover alle wetgevende normen worden aangevoerd, zonder dat enig noodzakelijk verband met andere rechten en vrijheden is vereist. Vandaag is het reeds mogelijk om voor het Arbitragehof de schending van alle door de Grondwet of door internationale verdragen met directe werking gewaarborgde rechten en vrijheden aan te voeren. De enige vereiste is dat dit geschiedt via het inroepen van een schending van het gelijkheidsbeginsel of, en inzonderheid van, het discriminatieverbod.

Uit de huidige rechtspraak van het Arbitragehof omtrent het gelijkheidsbeginsel valt ook af te leiden dat het toezicht op de naleving van artikel 172 van de Grondwet eveneens onder de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof ressorteert, daar deze bepaling slechts een bijzondere toepassing is, in fiscale zaken, van artikel 10 van de Grondwet. Eenzelfde gedachte dient er te worden op na gehouden inzake artikel 191 van de Grondwet zodat, overeenkomstig deze laatste bepaling, ook vreemdelingen zich op het gelijkheidsbeginsel voor het Arbitragehof kunnen beroepen. Hier gelden echter twee voorwaarden: ze moeten zich op het Belgische grondgebied bevinden en de Grondwet of de wet mag geen afwijkingen of beperkingen hebben opgelegd op het genot van de desbetreffende rechten en vrijheden.

Belangrijk is op dit ogenblik dat deze rechtspraak enkel tot stand is kunnen komen door een soms kunstmatige omweg te maken langs de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Het ontwerp verhelpt dit door het Arbitragehof ook bevoegd te maken om wetgevende normen te toetsen aan de artikelen van Titel II over *De Belgen en hun rechten* en de artikelen 170, 172 en 191 van de Grondwet.

Initieel bestond het opzet er ook in om in Titel II van de Grondwet een artikel *32bis* op te nemen, welke bepaling een grondwettelijke verankering beoogde van de bescherming die de burgers ontleen aan het EVRM.

Zowel de hoorzittingen als de nadien gevoerde discussie hebben dienaangaande fundamentele bedenkingen doen rijzen, waarop ik echter nu niet wil ingaan, temeer omdat het overigens uitstekende verslag van de heer Barbeaux dat voldoende doet. We oordelen het nu niet gepast deze discussie op te rakelen. De regering heeft terecht beslist dit stuk in te trekken.

Naast de uitbreiding van de toetsingsbevoegdheid bevat het ontwerp nog een tweede belangrijke wijziging. Voortaan is het voor het Arbitragehof niet meer mogelijk om inzake handelingen waarmee instemming wordt verleend met een constituerend verdrag betreffende de Europese Unie of met het EVRM of een aanvullend protocol, bij wijze van prejudiciële beslissing, uitspraak te doen over de verenigbaarheid met de Grondwet en de bevoegdheidsverdelende regels. In het Lanaken-arrest van 16 oktober 1991 verklaarde het Arbitragehof zich voor het eerst bevoegd om kennis te nemen van prejudiciële vragen

extension. Contrairement à l'article 14 de la Convention européenne de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, les articles 10, 11 et 24 de la Constitution constituent en effet déjà des bases autonomes de contrôle. La violation du principe d'égalité peut être invoquée à l'encontre de toutes les normes législatives sans qu'un lien quelconque avec d'autres droits et libertés soit requis. Il est déjà possible aujourd'hui de saisir la Cour d'arbitrage de la violation de tous les droits et libertés garantis par la Constitution et les traités internationaux d'application directe. La seule condition est de le faire en invoquant une violation du principe d'égalité ou de non-discrimination.

On peut aussi déduire de la jurisprudence actuelle de la Cour d'arbitrage relative au principe d'égalité que le contrôle du respect de l'article 172 de la Constitution relève aussi de la compétence de la Cour d'arbitrage dès lors que cette disposition n'est qu'une application particulière de l'article 10 de la Constitution, en l'occurrence aux matières fiscales. Il en est de même de l'article 191 de la Constitution qui permet aux étrangers de saisir la Cour d'arbitrage en alléguant le principe d'égalité. Deux conditions doivent ici être remplies : ils doivent se trouver sur le territoire belge et la Constitution ou la loi ne peut avoir prévu de dérogation ou de restriction à la jouissance de ces droits et libertés.

Il importe de signaler que cette jurisprudence n'a pu voir le jour que par le biais, parfois artificiel, des articles 10 et 11 de la Constitution. Le projet remédie à cette situation en habilitant aussi la Cour d'arbitrage à contrôler la conformité des normes législatives aux articles du Titre II et aux articles 170, 172 et 191 de la Constitution.

L'objectif initial était d'insérer dans le Titre II un article 32bis visant à donner un ancrage constitutionnel à la protection que les citoyens tirent de la CEDH.

Les auditions comme la discussion ont fait apparaître des réserves fondamentales à ce sujet. Je n'y reviendrai pas puisque M. Barbeaux en a suffisamment parlé dans son excellent rapport. Nous ne jugeons pas opportun de ranimer la discussion. Le gouvernement a décidé avec raison de retirer ce point.

Outre l'extension de la compétence de contrôle de conformité, le projet apporte une seconde modification importante. En ce qui concerne des actes portant assentiment à un traité constituant de l'Union européenne, à la CEDH ou à un protocole additionnel, la Cour d'arbitrage ne peut plus se prononcer, par décision préjudicielle, sur la compatibilité avec la Constitution et les règles répartitrices de compétences. C'est dans l'arrêt Lanaken du 16 octobre 1991 que la Cour d'arbitrage s'est, pour la première fois, déclarée habilitée à prendre connaissance des questions préjudicielles relatives à des lois, décrets et ordonnances portant assentiment à un traité.

Le fait que la Cour d'arbitrage puisse contrôler un traité à la suite d'une question préjudicielle n'est pas aussi évident qu'il n'y paraît. La loi organique sur la Cour d'arbitrage prévoit en effet un délai particulier pour introduire un recours en annulation contre des actes d'assentiment. On voit que la volonté du législateur spécial est de ne pas ralentir inutilement la ratification d'un traité. Ce législateur n'avait apparemment pas tenu compte de la possibilité de voir une

met betrekking tot wetten, decreten en ordonnanties waardoor een verdrag instemming verkrijgt.

Dat het Arbitragehof naar aanleiding van een prejudiciële vraag een verdrag kan toetsen is niet zo vanzelfsprekend als op het eerste zicht lijkt. De organieke wet op het Arbitragehof voorziet immers in een bijzondere termijn voor het instellen van een beroep tot vernietiging tegen instemmingsakten. Hieruit blijkt de wil van de bijzondere wetgever om de ratificatie van een verdrag niet nodeloos te vertragen. De bijzondere wetgever had blijkbaar geen rekening gehouden met de mogelijkheid dat over die kwestie aan het Arbitragehof ook een prejudiciële vraag kan worden gesteld. De korte termijn voor het instellen van een beroep tot vernietiging van een instemmingsakte had nochtans als doel de zekerheid en de stabiliteit van de internationale betrekkingen te waarborgen. Dat argument belette het Arbitragehof echter niet zich bevoegd te verklaren om uitspraak te doen over een prejudiciële vraag nopens de grondwettigheid van de instemmingsakten. Als reden daartoe werd aangevoerd dat de beoogde stabiliteit van de internationale betrekkingen in dat geval geen gevaar liep. Anders dan vernietigingsarresten hebben de arresten op prejudiciële vragen immers nooit tot gevolg dat de instemmingsakte en het verdrag waarop ze betrekking hebben uit de interne rechtsorde verdwijnen.

Het hoeft echter geen betoog dat de gevolgen van deze strikt formele redenering geenszins mogen worden onderschat. Een dergelijke beslissing creëert zeker gedurende een hele tijd aanzienlijke rechtsonzekerheid. Die onzekerheid zal normaliter pas verdwijnen wanneer het gewraakte verdrag wordt opgezegd, wanneer de instemmingswet later wordt vernietigd of wanneer de lagere rechtspraak zich aansluit bij de stelling van het Arbitragehof. Problematisch is dat zulke onzekerheid kan optreden jaren nadat het verdrag is geratificeerd. Onderhavig ontwerp maakt dan ook op een wijze manier een einde aan deze mogelijkheid.

Benevens deze twee fundamentele wijzigingen zijn er nog enkele aangelegenheden die worden verfynd, niet in het minst de geplande aanwezigheid van ten minste één vrouw als rechter. Terecht werd de opmerking gemaakt dat het niet ernstig is dat een Hof, dat de interpretatie van het gelijkheidsbeginsel als één van haar belangrijkste bevoegdheden heeft, is samengesteld uit personen van éénzelfde geslacht. We hebben een haalbare manier gevonden om dit te verhelpen. Onze fractie steunt ten volle de regeling die de commissie heeft uitgewerkt.

De discussie in de commissie heeft voorts duidelijk gemaakt dat het debat met betrekking tot de bevoegdheden van het Arbitragehof nog niet is afgesloten. Zo werd onder meer door de VLD het idee ondersteund om de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof uit te breiden tot de controle op de naleving van alle grondwetsbepalingen. Dat kan echter niet onverhoeds geschieden. Allereerst mag dit niet ten koste gaan van een evenwicht tussen de machten en vervolgens leert de huidige tekst van de Grondwet ons dat de redactie niet volkomen is aangepast om een toetsing door het Arbitragehof aan al haar beperkingen te verwezenlijken.

Dit ontwerp is een belangrijke stap die niet mag worden onderschat. De discussie in de commissie was heel interessant en zal nuttig zijn om alle aspecten van ons constitutioneel

question préjudicielle être posée à ce sujet à la Cour d'arbitrage. Le bref délai pour introduire un recours en annulation contre des actes d'assentiment avait pourtant pour objectif de garantir la sécurité juridique et la stabilité des relations internationales. Cet argument n'a cependant pas empêché la Cour d'arbitrage de se déclarer compétente pour rendre des avis sur une question préjudicielle concernant la constitutionnalité des actes d'assentiment, la raison invoquée étant que la stabilité des relations internationales n'était pas mise en péril dans ce cas. Contrairement aux arrêts d'annulation, les arrêts rendus sur les questions préjudicielles n'ont en effet jamais pour conséquence de faire disparaître de l'ordre juridique l'acte d'assentiment et le traité auxquels ils se rapportent.

Les conséquences de ce raisonnement strictement formel ne peuvent nullement être sous-estimées. Une telle décision crée à l'évidence une insécurité juridique considérable pendant une longue période. Cette insécurité ne disparaîtra, en principe, que lorsque le traité incriminé aura été annulé, lorsque la loi d'assentiment le sera ultérieurement ou lorsque la juridiction inférieure se sera ralliée à la thèse de la Cour d'arbitrage. Le problème est qu'une telle insécurité pourra apparaître des années après la ratification du traité. Ce projet supprime donc judicieusement cette faculté.

Outre ces deux modifications fondamentales, certaines questions sont affinées, la présence d'au moins un juge féminin n'étant pas la moindre. On a fait remarquer, à juste titre, qu'il n'était pas sérieux qu'une Cour, dont l'une des compétences essentielles est de garantir le principe d'égalité, soit constituée de personnes de même sexe. Nous avons trouvé le moyen d'y remédier et notre groupe soutient entièrement la disposition élaborée par la commission.

La discussion en commission a montré que le débat relatif aux compétences de la Cour d'arbitrage n'était pas clos. Le VLD a soutenu l'idée d'élargir la compétence de contrôle de cette Cour au respect de l'ensemble des dispositions constitutionnelles. Cela ne peut se faire ni de manière brutale ni au détriment de l'équilibre entre les pouvoirs ; le texte actuel de la Constitution nous apprend en outre que sa rédaction n'est pas parfaitement adaptée à un contrôle, par la Cour d'arbitrage, de toutes ses limitations.

Ce projet constitue une étape importante. La discussion en commission était très intéressante et sera utile pour soutenir tous les aspects de notre système institutionnel. En attendant l'étape suivante éventuelle d'une véritable Cour constitutionnelle, le VLD soutiendra ce projet avec conviction.

bestel te ondersteunen.

De VLD zal, in afwachting van een eventuele volgende stap naar een volledig grondwettelijk hof, dit ontwerp met overtuiging steunen.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Onze fractieleider heeft beklemtoond dat de CD&V-fractie actief aan de totstandkoming van dit ontwerp van bijzondere wet heeft meegewerkt. Het verheugt ons dat stapsgewijs van het Arbitragehof een echt constitutioneel hof wordt gemaakt.

In deze algemene bespreking zou ik nogmaals willen aandringen op de invoering van het genderevenwicht bij het Arbitragehof. Ik dien dan ook nogmaals ons amendement in dat ertoe strekt een artikel 10bis in te voegen luidende: “Art. 10bis. – Artikel 31 van dezelfde wet wordt aangevuld met het volgende lid: ‘Het Arbitragehof telt ten hoogste twee derde rechters van hetzelfde geslacht.’” Als overgangsmaatregel stel ik voor bedoelde verhouding te bereiken op 31 december 2010. De argumentatie is genoegzaam gekend, ik ga daar dus niet op in.

Ik wil de minister wel vragen of hij kennis heeft genomen van het recente advies van de Federale Raad van de gelijke kansen voor mannen en vrouwen, waarover we bij de bespreking van het ontwerp in commissie nog niet konden beschikken. In grote lijnen stemt dat advies overeen met het standpunt dat we in de commissie hebben verdedigd, namelijk een 50/50-genderverhouding voor het Arbitragehof, maar ook voor andere rechtbanken. Voor het Arbitragehof wordt in dat advies zelfs de dringende noodzaak ingeroepen.

Kan de minister instemmen met het advies van dat officieel en pluralistisch samengesteld adviesorgaan dat voor zijn samenstelling zelf de tweederde regel hanteert? Kan de minister ons amendement aanvaarden op basis van dit advies van een instelling die tot doel heeft de federale regering te adviseren?

Ik ga niet uitgebreid in op de argumentatie die mijn amendement onderbouwt. Ik verwijs daarvoor naar de toelichting.

Ik wil toch nog even blijven stilstaan bij het algemeen aanvaard principe dat een rechtscollège dat uitspraak moet doen over de grondwettelijkheid van wetgevende normen, inzonderheid over het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel, in zijn samenstelling blijk moet geven van een diversiteit en een evenwichtige aanwezigheid van mannen en vrouwen. In dit opzicht is de tweederde regeling die ik in mijn amendement voorstel eigenlijk nog maar een tussenstap naar een paritaire samenstelling. Ik heb nu voor dit criterium gekozen omdat ik van oordeel ben dat het aansluit bij een regeling die in onze rechtstelsels algemene ingang vindt. Ik verwijs in dat verband naar de Hoge Raad voor de Justitie waar die regel nu al wordt toegepast en naar het statuut van het Internationaal Strafhof. In artikel 36, punt 8, staat expliciet dat het Strafhof zal streven naar een genderevenwicht. Er is daarin geen sprake van een pariteit, een tweederde of drievierde regeling. Er wordt gestreefd naar een genderevenwicht. Wanneer men te goeder trouw wil handelen, moet meer worden gedaan dan ten minste één persoon van het andere geslacht in het Hof opnemen.

Ik begrijp dat om historische, structurele of politieke redenen

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – Notre chef de groupe a souligné que le CD&V avait participé activement à la réalisation de ce projet de loi spéciale. Nous nous réjouissons de voir la Cour d'arbitrage devenir progressivement une véritable cour constitutionnelle.

Je voudrais encore une fois insister sur l'instauration de l'équilibre des genres à la Cour d'arbitrage. C'est pourquoi je dépose à nouveau notre amendement tendant à insérer un article 10bis libellé comme suit : « L'article 31 de la même loi est complété par l'alinéa suivant : « Deux tiers des juges de la Cour d'arbitrage au maximum sont de même sexe. » » À titre de mesure transitoire, je propose que cet objectif soit atteint au 31 décembre 2010.

J'aimerais cependant demander au ministre s'il a pris connaissance de l'avis récent du Conseil fédéral pour l'égalité des chances entre hommes et femmes, dont nous ne disposons pas encore au moment de la discussion du projet en commission. Dans ses grandes lignes, cet avis rejoint le nôtre, à savoir une proportion de 50/50, non seulement pour la Cour d'arbitrage, mais également pour les autres tribunaux.

Le ministre se rallie-t-il à l'avis de cet organisme consultatif du gouvernement fédéral et approuve-t-il dès lors notre amendement ?

Je voudrais m'arrêter un instant sur le principe communément admis selon lequel une juridiction qui doit se prononcer sur la constitutionnalité de normes législatives, notamment le principe d'égalité et de non-discrimination, doit, dans sa composition, présenter une diversité et une présence équilibrée d'hommes et de femmes. À cet égard, la règle proposée dans mon amendement n'est qu'une étape intermédiaire vers la parité. Cette règle est d'ores et déjà appliquée au Conseil supérieur de la Justice et le statut de la Cour pénale internationale prône un équilibre des genres. Si l'on veut être de bonne foi, il faudrait nommer à la Cour plus qu'une personne de l'autre sexe.

Je comprends que pour des raisons historiques, structurelles ou politiques, on ne puisse pas, du jour au lendemain, passer d'une Cour constituée exclusivement de juges masculins à une Cour composée paritairement, quand bien même cela constitue une nécessité. C'est pourquoi je suis favorable à des changements progressifs. Le système des deux tiers, adopté par nos autres institutions sociales et politiques est, pour moi, la seule étape intermédiaire acceptable. La disposition inscrite dans le projet est absolument inacceptable et en contradiction avec la législation internationale.

Elle nous met au même niveau que les pays du tiers monde. En Afrique, en Extrême-Orient et même dans certains pays musulmans, on prévoit un quota de 5 ou 10% de femmes.

Je regrette cette disposition minimaliste du gouvernement. En commission, certains ont tenté d'expliquer que la règle d'au moins un juge va plus loin que la règle des deux tiers. Pour eux, une représentation obligatoire de chaque sexe irait plus loin que la disposition prévoyant deux tiers au maximum de

niet van vandaag op morgen kan worden overgestapt van een Hof met uitsluitend mannelijke rechters naar een Hof met een paritaire samenstelling, hoewel ik van mening ben dat dit een noodzaak is. Daarom ben ik het eens met een systeem dat geleidelijk aan verandering brengt. Die geleidelijke overschakeling moet echter op een ernstige manier gebeuren en een tweederde regeling is voor mij de enige aanvaardbare tussenstap, naar analogie met wat er gebeurt in de andere instellingen van ons maatschappelijk en politiek bestel. De regel die nu in het ontwerp wordt ingeschreven, is absoluut onaanvaardbaar en is strijdig met de internationale regelgeving.

We kunnen hem vergelijken met maatregelen die thans in landen van de derde wereld worden genomen. In Afrika, het Verre Oosten en zelfs in een aantal Islamlanden in de Arabische wereld wordt, bijvoorbeeld in het kader van het kiesstelsel, gewerkt aan een quotum van 5 of 10% vrouwen. Al die landen staan echter op een heel ander niveau inzake de gelijke kansen voor mannen en vrouwen. Met dit ontwerp plaatsen wij ons bijgevolg op het niveau van die landen en komen we zeker niet tegemoet aan de verwachtingen van de bevolking.

Ik betreur de beslissing van deze regering om slechts de minimale waarborg in de wet in te schrijven. Sommigen probeerden in de commissie aan te tonen dat de minstens één regel eigenlijk verder gaat dan de tweederde regel. Het zou volgens hen beter zijn te schrijven dat elk geslacht vertegenwoordigd moet zijn, wat neerkomt op minstens één persoon van het andere geslacht, omdat dit verder gaat dan maximum tweederden van eenzelfde geslacht. Met hopeloos ingewikkelde argumenten kan men erin slagen alles te bewijzen. Zelfs wie te goeder trouw is kan dit niet au sérieux nemen. Ik ga er dan ook niet verder op in.

Er is geen enkel ernstig argument om de tweederde regel te weerleggen. Ik wil u de argumentatie van de vice-eerste minister in de commissie voor de Institutionele Aangelegenheden evenwel niet onthouden. Op bladzijde 240 van het verslag staat: "De vice-eerste minister antwoordt dat hij geen uitspraak heeft gedaan over het principe van de evenwichtige vertegenwoordiging van de beide geslachten in het Arbitragehof. Hij heeft enkel willen aangeven dat met het door amendement nr. 57 voorgestelde quotum het ontwerp van bijzondere wet in de Kamer schipbreuk zal lijden. Uitgangspunt van dit ontwerp is de uitbreiding van de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof. De discussie verglijdt nu evenwel naar de samenstelling van het Hof. Men kan het betreuren, maar indien amendement 57 van mevrouw de Bethune wordt aangenomen, bestaat het gevaar dat deze laatste kwestie de debatten in de Kamer zal domineren. Daarmee wordt de voorgestelde hervorming, zo verzekert de vice-eerste minister, op de lange baan geschoven."

De heer Johan Vande Lanotte, vice-eerste minister en minister van Begroting, Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie. – Mijn woorden zijn niet correct in het verslag weergegeven. Ik bedoelde de plenaire vergadering en niet de Kamer. Ik heb erop gewezen dat in de plenaire vergadering, in tegenstelling tot in de commissie, een tweederde meerderheid nodig is.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Als wij in de

juges de même sexe. Avec de tels arguments, on peut arriver à démontrer n'importe quoi.

Il n'y a aucun argument sérieux permettant de réfuter la règle des deux tiers. Je ne veux pas retenir l'argumentation du ministre en commission des Affaires institutionnelles. On peut lire, à la p. 240 du rapport : « Le vice-premier ministre répond qu'il ne s'est pas prononcé sur le principe de la représentation équilibrée des deux sexes au sein de la Cour d'arbitrage. Il a seulement voulu indiquer que le quota proposé par l'amendement n° 57 fera capoter le projet de loi spéciale à la Chambre. Ce projet vise à étendre la compétence de contrôle de conformité de la Cour d'arbitrage, mais la discussion est en train de glisser et de se focaliser sur la composition de la Cour. On peut trouver la chose regrettable, mais au cas où l'amendement n° 57 de Mme de Bethune serait adopté, il y aurait un réel danger de voir la question de la composition de la Cour dominer les débats de la Chambre, ce qui aurait inmanquablement pour effet, selon le vice-premier ministre, de reporter la réforme proposée aux calendes grecques. »

M. Johan Vande Lanotte, vice-premier ministre et ministre du Budget, de l'Intégration sociale et de l'Économie sociale. – *Mes propos ont été mal reproduits. Je voulais parler de la séance plénière et non de la Chambre. J'ai insisté sur la nécessité d'une majorité des deux tiers en séance plénière et pas en commission.*

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – *Si nous avons pu*

commissie voor de Institutionele Aangelegenheden een akkoord hadden kunnen bereiken over de tweederde regel, dan zou die bepaling ongetwijfeld ook in de plenaire vergadering goedgekeurd zijn. Waarom zou dat in de Kamer overigens ook niet mogelijk zijn?

Dit argument kan ons dus inhoudelijk niet overtuigen. Het illustreert het gebrek aan politieke wil van de paarsgroene meerderheid om een genderevenwicht in het Arbitragehof te bereiken. Bovendien illustreert het eveneens het gebrek aan zelfvertrouwen en engagement van de Senaat om een poging te doen een meerwaarde te brengen in het politieke debat.

Wat is de zin van het huidige beperkte tweekamerstelsel bij de bespreking van de Grondwet en bijzondere wetten, die een bijzondere meerderheid in beide Kamers vereisen? Wanneer er voor een wetgeving in de Senaat een bijzondere meerderheid bestaat, moeten we de Kamer op basis van een sterke argumenten kunnen overtuigen. Ik zou het ten zeerste betreuren als straks mocht blijken dat de Senaat niet de moed heeft om een stap verder te gaan. Dat zou ontluisterend zijn.

De politieke wereld holt de civiele samenleving weeral achterna. Overal ter wereld geraakt de publieke opinie steeds meer doordrongen van het belang van een evenwichtige samenstelling van rechtscolleges om een klimaat van vertrouwen in de rechterlijke instanties te scheppen. Een dergelijk klimaat is essentieel opdat de democratische rechtstaat blijvend kan rekenen op de instemming van haar burgers.

Als we aanvaarden dat maar één van de rechters van een ander geslacht moet zijn, is dat misschien een klein stapje vooruit, maar eigenlijk keuren we zo een oubollige en achterhaalde bepaling goed.

Deze bepaling is misschien wel een realistische weergave van de mentaliteit van een aantal politieke partijen, maar niet van de mijne. Maatschappelijk gezien is het een achterhaalde bepaling, een bepaling van de voorbij eeuw of van landen die nog op een ander niveau staan inzake genderevenwichten.

Het is volgens mij een bepaling die stamt uit de oudste politieke cultuur. Eén van de ongeschreven redenen waarom de regering niet het lef en de politieke wil heeft om de tweederde regel door te drukken, is immers wellicht dat er al allerlei akkoorden zijn gemaakt over de toekomstige samenstelling van het Hof. Er circuleren zoveel namen van mensen die in de komende jaren al dan niet zullen worden benoemd! Misschien komen er daarom niet voldoende vrouwen in aanmerking, zodat een evenwicht tussen mannen en vrouwen kan worden bereikt.

In het licht van het advies van de Federale Raad van de gelijke kansen voor mannen en vrouwen, van de verantwoordelijkheid van de Senaat op dit vlak en van onze ervaring inzake gelijke kansen, roep ik de collega's en de regering nogmaals op hun standpunt te herzien en dit gematigde amendement te aanvaarden.

De heer Johan Vande Lanotte, vice-eerste minister en minister van Begroting, Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie. – Ik dank de rapporteur voor het verslag. Zoals de heer Vandenberghe heeft gezegd, is dit een goed hulpmiddel. Ik hoop dat de betrokken instellingen de wijzigingen correct zullen uitvoeren. Het valt niet te

parvenir à un accord sur la règle des deux tiers en commission des Affaires institutionnelles, cette disposition aurait sans aucun doute été adoptée en séance plénière. Pourquoi ne serait-ce pas également possible à la Chambre ?

Cet argument ne nous convainc pas. Il illustre le manque de volonté politique de la majorité arc-en-ciel d'atteindre un équilibre des genres à la Cour d'arbitrage. Il montre en même temps que le Sénat manque d'assurance et ne s'engage pas suffisamment pour apporter une plus-value au débat politique.

Quelle est l'utilité du système bicaméral réduit actuel dans la discussion de la Constitution et des lois spéciales qui exigent une majorité spéciale dans les deux Chambres ? Lorsqu'il existe une majorité spéciale au Sénat pour une législation, nous devons pouvoir convaincre la Chambre à partir d'arguments forts. Je regretterais profondément que le Sénat n'ait pas le courage de franchir une étape supplémentaire. Ce serait humiliant.

Le monde politique court après la société civile. Partout dans le monde, l'opinion publique se rend de plus en plus compte de l'importance d'une représentation équilibrée des juridictions pour créer un climat de confiance dans les institutions juridiques. Ce climat est essentiel pour que l'État de droit démocratique puisse continuer à compter sur l'adhésion de ses citoyens. En acceptant qu'un seul des juges doit être de l'autre sexe, nous faisons peut-être un petit pas en avant mais au fond, nous votons une disposition vieillotte et surannée.

Peut-être cette disposition reflète-t-elle fidèlement la mentalité de certains partis, mais pas du mien. Elle est issue de l'ancienne culture politique. Si le gouvernement n'a pas le cran et la volonté politique de faire accepter la règle des deux tiers, c'est peut-être parce qu'il y a déjà des accords sur la future composition de la Cour. Il circule déjà des noms et peut-être pas assez de noms de femmes pour permettre un équilibre. J'en appelle une fois de plus à mes collègues et au gouvernement pour qu'ils revoient leur position et adoptent cet amendement modéré.

M. Johan Vande Lanotte, vice-premier ministre et ministre du Budget, de l'Intégration sociale et de l'Économie sociale. – Je remercie le rapporteur. Son rapport constitue effectivement un bon outil. J'espère que les organismes concernés exécuteront correctement ces modifications et que cette législation sera appliquée fidèlement et avec loyauté.

ontkennen dat tijdens de besprekingen enige wrijving tussen de hoogste rechtbanken latent aanwezig was. Ik hoop dan ook dat deze wetgeving op een correct en loyale manier zal worden uitgevoerd.

Ik heb als minister bij de bespreking van dit ontwerp altijd geprobeerd, en de heer Vandenberghe heeft dat erkend, een ontwerp te bekomen waar zoveel mogelijk mensen konden achter staan. Een wijziging aan deze fundamentele wetgeving berust immers beter op een consensus dan op een krappe meerderheid. Er is hoe dan ook een tweederde meerderheid nodig.

Ik betreur dat mevrouw de Bethune er de paarsgroene meerderheid heeft bij betrokken. Dat is in heel het debat niet aan de orde gekomen. We hadden een debat met alle commissieleden. Ik heb enkel vastgesteld dat er in de commissie geen tweederde meerderheid voor haar amendement bestond. Ik heb – en dat is misschien een fout in het verslag – in de commissie gezegd dat een meerderheid in de commissie niet betekent dat er een tweederde meerderheid in de voltallige Senaat zou zijn en dat zoiets de zaak zou kunnen vertragen. Maar uiteraard kan er over het amendement worden gestemd en kan mogelijk een tweederde meerderheid worden gehaald. Mevrouw de Bethune kan dus haar voorstel toetsen en haar collega's daar op aanspreken. Indien een tweederde meerderheid wordt gehaald, zal het amendement aan het ontwerp worden toegevoegd. Iedereen die het ontwerp goedkeurt, zal het met een aantal zaken eens zijn en vinden dat een aantal andere zaken beter kunnen. Ik heb enkel vastgesteld dat er voor het voorstel van mevrouw de Bethune geen tweederde meerderheid te vinden is. Dat heeft niets te maken met een discussie tussen meerderheid en minderheid. Uiteindelijk is het aan de Senaat om te oordelen.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Ik wil enkel beklemtonen dat de minister in de commissie heeft opgeroepen het amendement niet goed te keuren. Daarin is hij gevolgd door de meerderheid.

De heer Johan Vande Lanotte, vice-eerste minister en minister van Begroting, Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie. – Dat is geen eerlijke benadering. Een halve waarheid is een hele leugen. Ik heb vastgesteld dat er geen tweederde meerderheid bestond en gezegd dat we er daarom beter aan zouden doen het voorstel niet te aanvaarden. Nu stelt mevrouw de Bethune mij verantwoordelijk voor het feit dat haar amendement niet werd goedgekeurd. Het is de meerderheid in de commissie die dat heeft beslist. U stelt het niet correct voor, mevrouw de Bethune.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Dan verschillen we van mening. De minister heeft wel degelijk opgeroepen mijn voorstel niet goed te keuren om de redenen die hij heeft aangehaald. Als hij daartoe oproept en hij wordt gevolgd door de meerderheid...

De heer Johan Vande Lanotte, vice-eerste minister en minister van Begroting, Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie. – Ik heb daartoe niet opgeroepen. Ik heb enkel vastgesteld dat er daarvoor geen tweederde meerderheid was. Nu geeft u de indruk dat er geen meerderheid was omdat ik dat heb gevraagd. Dat is niet eerlijk.

Mevrouw Sabine de Bethune (CD&V). – Ik heb niet gezegd dat u de enige verantwoordelijke bent, maar de regering is

Les débats ont indéniablement fait apparaître certaines frictions entre les juridictions supérieures.

En tant que ministre, j'ai toujours voulu que ce projet recueille les faveurs d'un maximum de personnes car une modification de cette législation fondamentale repose davantage sur un consensus que sur une majorité étriquée. Quoi qu'il en soit, elle nécessite une majorité des deux tiers.

Je regrette que Mme de Bethune y ait impliqué la majorité arc-en-ciel. Je n'ai fait que constater que son amendement ne recueillait pas une majorité des deux tiers. J'ai déclaré que ce n'était pas parce qu'une majorité se dégageait en commission qu'il y aurait une majorité des deux tiers en séance plénière et que cela risquait dès lors de retarder les choses. Si l'amendement recueillait à présent une telle majorité, il serait évidemment joint au projet.

Tous ceux qui votent le projet sont favorables à certains points et moins à d'autres. Je n'ai fait que constater qu'il n'y avait pas de majorité des deux tiers en faveur de la proposition de Mme de Bethune. Cela n'a rien à voir avec une discussion entre majorité et minorité. C'est finalement au Sénat de décider.

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – Je voudrais souligner qu'en commission, le ministre a appelé à ne pas adopter l'amendement, suivi en cela par la majorité.

M. Johan Vande Lanotte, vice-premier ministre et ministre du Budget, de l'Intégration sociale et de l'Économie sociale. – Votre approche n'est pas loyale. Une demi-vérité est un mensonge à part entière. J'ai constaté qu'il n'y avait pas de majorité des deux tiers et ai suggéré de ne pas accepter la proposition. Mme de Bethune me considère à présent comme responsable du rejet de son amendement mais c'est la majorité de la commission qui en a décidé ainsi. Vous ne présentez pas les choses de façon correcte, Mme de Bethune.

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – Je ne suis pas d'accord avec vous. Le ministre a bel et bien appelé à ne pas adopter ma proposition pour les motifs qu'il a précisés.

M. Johan Vande Lanotte, vice-premier ministre et ministre du Budget, de l'Intégration sociale et de l'Économie sociale. – Je n'ai pas lancé d'appel en ce sens. J'ai juste constaté qu'il n'y avait pas de majorité des deux tiers. Vous donnez l'impression que je suis responsable de l'absence de majorité des deux tiers. Ce n'est pas honnête.

Mme Sabine de Bethune (CD&V). – Je n'ai pas dit que vous étiez le seul responsable, mais je maintiens que le

medeverantwoordelijk. Daar blijf ik bij.

De heer Johan Vande Lanotte, vice-eerste minister en minister van Begroting, Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie. – Ik noteer dat, maar ik ben het daar helemaal niet mee eens. Als uw collega's u in de plenaire vergadering niet volgen, zal dat in elk geval niet door mij zijn. Daar moet u het toch mee eens zijn. Ik heb hier niemand gezegd hoe hij moet stemmen. Als de Senaat u niet volgt, zal dat niet zijn omdat de regering dat vraagt, maar omdat uw argumenten uw collega's niet overtuigen.

– **De algemene bespreking is gesloten.**

De voorzitter. – We zetten onze werkzaamheden voort vanmiddag om 15 uur.

(De vergadering wordt gesloten om 13.05 uur.)

Berichten van verhindering

Afwezig met bericht van verhindering: mevrouw Nagy en de heer Galand, wegens ambtsplichten, en de heer Wille, in het buitenland.

– **Voor kennisgeving aangenomen.**

gouvernement l'est aussi.

M. Johan Vande Lanotte, vice-premier ministre et ministre du Budget, de l'Intégration sociale et de l'Économie sociale. – *J'en prends note, mais je ne suis absolument pas d'accord. Si vos collègues ne vous suivent pas en séance plénière, ce ne sera en tout cas pas de ma faute, ni parce que le gouvernement le demande, mais parce que vos arguments ne sont pas convaincants.*

– **La discussion générale est close.**

M. le président. – Nous poursuivrons nos travaux cet après-midi à 15 h.

(La séance est levée à 13 h 05.)

Excusés

Mme Nagy et M. Galand, pour devoirs de leur charge, et M. Wille, à l'étranger, demandent d'excuser leur absence à la présente séance.

– **Pris pour information.**